

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Avhoppare

En studie om lärarens roll beträffande avhopp i
moderna språk i grundskolan

Alexander Lundqvist

LAU 690

Handledare: Marianne Molander Beyer

Examinator: Rolf Lander

Rapportnummer: HT-2910-404

Abstract

Examinationsnivå: C-nivå – Korta lärarprogrammet, 15 hp.

Titel: Avhoppare – En studie om lärarens roll beträffande avhopp i moderna språk i grundskolan

Författare: Alexander Lundqvist

Termin och år: HT 2011

Institution: Institutionen för pedagogik och didaktik

Handledare: Marianne Molander Beyer

Rapportnummer: HT11-2910-404

Nyckelord: avhopp, moderna språk, språkval, spanska.

Sammanfattning:

Alltför många elever, framförallt pojkar, hoppar av sina studier i moderna språk i högstadiet. Det gör att den svenska skolan inte lever upp till Europakommissionens krav att alla elever skall lära sig två språk utöver sitt modersmål. Ett flertal tidigare undersökningar visar att språklärarna spelar en stor roll beträffande avhoppet. Syftet med den här undersökningen är att ta reda på vilken syn språklärarna själva har på avhoppet och i vilken mån lärarnas behörighet, engagemang, stödinsatser, arbetssituation och utveckling hör ihop med dessa. I undersökningen intervjuades sex lärare i moderna språk på fyra fristående högstadieskolor i ett storstadsområde. Studien visar att bristen på stödinsatser och utveckling i form av fortbildning har avgörande betydelse för att eleverna hoppar av språkundervisningen, vilket även tidigare forskning visat. Däremot är det oklart om lärarens behörighet spelar någon roll.

Om lärarna fortbildades kunde en undervisning och en betygssättning som bättre följer gällande kursplan minska antalet avhopp. Lärarnas arbete med stödinsatserna skulle kunna underlättas genom utvecklandet av läromedel som möjliggör en mer individualiserad undervisning.

Innehåll

1. Inledning	3
2 Begreppsdefinitioner	4
3. Teoretisk bakgrund	5
3.1 Styrdokument	5
3.2 Statistik	6
3.2.1 Språk och avhopp	6
3.2.2 Betyg	8
3.3 Skolinspektionen granskar	12
3.4 Skolverket rapporterar	13
3.5 Varför hoppar man av?	15
3.5.1 Flickor och pojkar	17
3.5.2 Gruppstorlekens betydelse	20
3.5.3 Prov, betyg och bedömning	20
3.5.4 Den kommunikativa språksynen och målspråksanvändning	21
3.5.5 Språkavhopp på gymnasiet	22
3.6 Sammanfattning av den teoretiska bakgrunden	23
4. Syfte och frågeställningar	24
5. Metod	25
5.1 Metodval	25
5.2 Utformningen av enkät- och intervjufrågorna	25
5.3 Urval	26
5.4 Genomförande	27
5.5 Etiska aspekter och generaliserbarhet	27
6. Resultat	28
6.1 Behörighet	28
6.2 Engagemang	28
6.3 Stödinsatser	29
6.4 Arbetsituation	29
6.5 Utveckling	30
6.6 Resultatsammanfattning	30
7. Diskussion	31
Referenser	34
Tabellförteckning	36
Bilagor	37

1. Inledning

Som blivande spansklärare på grundskolan är jag intresserad av hur man inom skolvärlden ser på avhoppet inom moderna språk. Efter att ha vikarierat på ett flertal skolor i Göteborgs-området har jag fått en bild av att avhopp i moderna språk ökar, men att det på något sätt är naturligt och inte något lärarna i större utsträckning anstränger sig för att göra någonting åt. Under min VFU-period kom jag i kontakt med en grupp elever som i årskurs 9 hoppade av sina språkstudier i spanska. De fick i slutändan inget betyg eftersom de hoppade av. De hade förmodligen inte heller fått betyg om de fortsatt, det var såväl elever som lärare övertygade om. Det var aldrig tal om stödinsatser eller åtgärdsprogram. Självtänkte jag att några av dessa elever mycket väl hade kunnat få betyg, om de hade fått hjälp tidigare. Både elever och lärare hade redan gett upp hoppet och ingen av parterna verkade intresserade av att ändra sin inställning. Det jag såg av själva undervisningen påminde mig om min egen skoltid. Den var hårt präglad av grammatik- och översättningsmetoden.¹ Som namnet på denna metod anger baseras undervisningen på grammatik- och översättningsövningar. Svenska språket användes i stor omfattning på lektionerna på VFU-skolan, trots att läraren var född i ett målspråksland. Dessa tre faktorer – traditionell undervisning, brister på stödinsatser och användning av svenska istället för målspråk tror jag påverkar avhopp i moderna språk. I mitt examensarbete ville jag undersöka huruvida denna hypotes stämde.

Några frågor jag ställde mig var om elever hoppar av från språkundervisningen mer nu jämfört med tidigare. Vilka skäl uppger eleverna för att hoppa av och är det så att de som valt att läsa spanska är mer benägna att hoppa av sina studier i språk än andra? Hur kommer det sig i så fall? Är det möjligt att se några mönster? På vilket sätt påverkar läraren och undervisningen avhoppet? Finns det kanske statistik att studera?

I inledningen till Skolinspektionens granskning, *Moderna språk*, står att läsa att: ”Det finns idag en tydlig ambition, både på nationell och på europeisk nivå att språkkunskaper generellt ska öka och vikten av kunskaper i språk betonas i allt fler sammanhang. Trots detta är studier i moderna språk frivilliga i skolan och nära hälften av alla elever i årskurs nio väljer bort språkstudier.”² I Europakommissionens skrift *Gemensam europeisk referensram för språk, lärande, undervisning och bedömning* (GERS) finns argument för hur viktigt det är med flerspråkiga individer i EU.³ Bland annat kan man i Europarådets ministerkommittés rekommendationer läsa följande:

Det är endast genom bättre kunskap om europeiska moderna språk som det kommer att vara möjligt att främja kommunikationen och samspelet mellan européer med olika modersmål och därigenom främja rörlighet, ömsesidig förståelse och ömsesidigt samarbete i Europa, samt övervinna fördomar och diskriminering.

[...]

Att så långt som möjligt säkerställa att alla grupper i samhället har möjlighet att tillägna sig kunskaper i språk som talas i andra medlemsstater (eller av andra språkgemenskaper i deras eget land) och de färdigheter som krävs för att

¹ Tornberg, Ulrika. (2009). *Språkdiraktik*. Malmö: Gleerups. S. 34.

² Skolinspektionen, (2010) Kvalitetsgranskning, Rapport 2010:6, *Moderna språk*, Dnr 40-2009:1853. Stockholm, s. 5

³ Skolverket (2007), *Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning*, (2007) Enheten för moderna språk, Strasbourg. s.2

använda de här språken på ett sätt som gör att deras kommunikationsbehov tillfredsställs.⁴

Trots skollagens och EU:s rekommendationer läser färre elever moderna språk i grundskolan och på gymnasiet i Sverige. Detta leder i sin tur till att färre blir behöriga till och fortsätter med språkstudier på universitetsnivå. Även Skolinspektionen påpekar i sin rapport, *Moderna språk* från 2010, problemet med detta:

Det faktum att en relativt stor andel elever påbörjar studier i ett modernt språk men att så pass många avbryter måste sägas vara ett misslyckande för skolan som har satsat resurser bland annat i form av lärarkompetens, för eleverna som har satsat sin tid och går miste om värdefull kunskap och för samhället som går miste om viktig kompetens⁵

Vi kan ana ett större ekonomiskt perspektiv här, och i Skolverkets *Kommentarmaterial till kursplanen* uttalar man tydligt vikten av att säkra nationens tillgång på språkkunniga medborgare:

Flera internationella rapporter pekar på behovet av bättre språkkunskaper inom EU för att öka den internationella konkurrenskraften och därmed den ekonomiska tillväxten. Det är därför angeläget för skolan att skapa motivation för svenska elever att studera språk⁶

Det är alltså av stor vikt, inte bara för den enskilde eleven eller den enskilda skolan utan även för nationen, att fler fortsätter med sina studier i moderna språk i högstadiet, gymnasiet och på universiteten. Därför bör vi så tidigt som möjligt ta reda på vad som är skälen till elevernas minskade intresse till moderna språk i allmänhet och i högstadiet i synnerhet. Först därefter kan vi göra något åt det.

2. Begreppsdefinitioner

I detta arbete förekommer ett antal begrepp och förkortningar. För att underlätta för läsaren finns här kortfattade förklaringar till dessa.

Alternativ (här även *Alt.*): Alternativ till moderna språk inom ramen för språkval. Störst av dessa är SvEn, men det innefattar även modersmål, teckenspråk mm.

Avhoppare: I detta arbete avser avhoppare endast en grundskoleelev som har avbrutit sina studier i moderna språk. I Skolverkets senaste skrift används istället termen avbrott.

EPS: Europeisk språkportfolio, ett pedagogiskt verktyg som består av tre delar: ett språkpass, en språkbiografi och en dossier. Det är ett verktyg för att synliggöra elevens språkkunskaper, ett slags språk-CV.

Förstaspråk: Modersmål

⁴ GERS (2007), s.2-3.

⁵ Skolinspektionen (2010), kvalitetsgranskning, *Moderna språk*, Rapport 2010:6 s. 23.

⁶ Skolverket (2011), *Kommentarmaterial till kursplanen i moderna språk*, Stockholm, s.10.

<i>GERS:</i>	Gemensam europeisk referensram för språk. Även kallad <i>CEFR</i> : Common European Framework of Reference for languages.
<i>Moderna språk:</i>	Franska, tyska och spanska, även förkortat MSPR. Hit räknas också italienska även om detta språk inte förekommer i detta arbete.
<i>Målspråk:</i>	Det språk som språkundervisningen ämnar lära ut.
<i>Native speaker:</i>	Modersmålstalare, en person som har målspråket som modersmål.
<i>Språkval:</i>	Eleven kan välja mellan MSPR och SvEn.
<i>SvEn:</i>	Svenska/Engelska, det vanligaste alternativet till MSPR, kan ha andra namn, såsom SV/EN, förstärkt engelska osv. Detta ämne är märkligt eftersom det inte har en egen läroplan och inte leder till något eget betyg. Ämnet SvEn behandlas ingående av Tholin & Lindqvist ⁷ .

3. Teoretisk bakgrund

För att reda ut frågan om fler grundskoleelever hoppar av sina studier i moderna språk i större utsträckning nu än tidigare skall vi efter att ha granskat styrdokumentet titta på statistik från Skolverket. Därefter skall vi ta del av forskning som behandlar elevers avhopp eller närliggande områden som kan tänkas påverka elevers motivation att studera i allmänhet och moderna språk i synnerhet.

3.1 Styrdokument

Den kommunikativa språksynen innebär att språkundervisningen skall vara inriktad på kommunikation, funktion och ha anknytning till verkligheten. Begreppet kommunikativ förmåga är framträdande i både Lpo 94 och Lgr 11, i den senare kursplanen definieras det på detta vis:

Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla en allsidig kommunikativ förmåga. Denna förmåga innebär att förstå talat och skrivet språk, att kunna formulera sig och samspela med andra i tal och skrift och att kunna anpassa sitt språk till olika situationer, syften och mottagare. I den kommunikativa förmågan ingår även språklig säkerhet och att kunna använda olika strategier för att stödja kommunikationen och lösa problem när språkkunskaperna inte räcker till.⁸

Vi kan se att konsekvent hålla sig till översättningsmetoden inte bara är omodernt utan även står i konflikt med de nya kursplanerna. Följande passage om motivation i Lgr 11 visar att det är dags för en viss förnyelse i undervisningen:

Det är belagt att lärandet och motivationen gynnas av att eleverna kommer i kontakt med intresseväckande och levande språk från olika källor.⁹

Orden ”olika källor” borgar i sig för en varierad undervisning. I skriften *Gemensam europeisk referensram för språk* finns en stor mängd verktyg som stöd för bedömning av språkkunskaper.

⁷ Tholin, J & Lindqvist, A-K, (2009), *Språkval svenska/engelska på grundskolan – en genomlysning*, rapport nr:3: 2009.

⁸ Skolverket, (2011), *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*, s. 76.

⁹ Skolverket, (2011), *Kommentarmaterial till kursplanen i moderna språk*, s.7.

per. Även verktyg för självbedömning. Huvudsyftet med GERS är att främja studiet av moderna språk inom EU. För att underlätta för språklärare i Europa har man utvecklat en gemensam betygsskala och tydligt definierat vilken typ av kunskap man skall ha för att nå en viss nivå. Redan Lpo 94 var influerad av GERS och med Lgr 11 har Skolverket ytterligare närmat sig GERS bland annat vad avser det centrala innehållets kontexter för språkanvändning.¹⁰

3.2 Statistik

Skolverket har samlat in mängder av information om olika förhållanden i skolvärlden. Här följer några utdrag som är av betydelse för förståelsen av utvecklingen inom skolämnet moderna språk i högstadiet. Alla siffror är procentangivelser om inget annat anges. I det första avsnittet behandlas hur många procent av eleverna som studerat ett visst ämne. Jag följer Skolverkets uppställning vad gäller betygsskalan, kön osv. Vad gäller populationen för Skolverkets statistik så består den av alla landets elever, inom såväl den kommunala skolan som friskolor om inte annat anges.

3.2.1 Språk och avhopp

För att få en tydlig överblick om avhoppet i moderna språk tittar vi nu på relativt färsk siffror från *Skolverkets lägesbedömning, Del 1 – Beskrivande data, Förskoleverksamhet, skolbarnomsorg, skola och vuxenutbildning*.¹¹ Det är viktigt att påpeka att bara för att elever läser alternativ till moderna språk betyder det inte nödvändigtvis att man har hoppat av från studier, ett fåtal elever började inte ens utan de gick direkt till SvEn eller något annat alternativ. Andelen elever som gjort detta är relativt liten och faller därför utanför denna studie. Ibland anger statistiken hur många elever som har hoppat av och ibland hur många som läser alternativ till moderna språk. Det är inte exakt samma sak, men vi kan ändå utläsa tydliga tendenser i det statistiska materialet.

Tabell 1. Andel elever som läste moderna språk i åk 9 läsåret 2010/2011

	Alla	♀	♂
MSPR	67,1	73	61,4
Alt	30,3	24,9	35,4

Av framställningen ser vi att fler flickor än pojkar läser moderna språk. Var tredje elev i åk 9 läser något alternativ till moderna språk. Alternativen till moderna språk är i första hand SvEn men det förekommer även andra alternativ, såsom svenska, engelska, modersmål, teckenspråk, om än i mindre skala.

Från samma lägesbedömning kan vi se hur fördelningen av språk ser ut bland de elever som läser moderna språk i åk 9.

¹⁰ Skolverket, (2011), *Kommentarmaterial till kursplanen i moderna språk*, s. 7.

¹¹ Skolverket, (2011), *Skolverkets lägesbedömning, Del 1 – Beskrivande data, Förskoleverksamhet, skolbarnomsorg, skola och vuxenutbildning*, Rapport 363, s. 53.

Tabell 2. Vilka moderna språk läser eleverna i åk 9 läsåret 2010/2011

	Alla	♀	♂
Tyska	18,4	17,7	19,1
Franska	13,7	17,0	10,6
Spanska	34,7	38,1	31,5

Som framgår av tabellen ovan är spanska är det största språkvalet, oavsett kön, följt av tyska och sist franska. Vi ser också att fler pojkar läser tyska än flickor.

För att se hur avhoppet i moderna språk såg ut för tio år sedan studerar vi nu nedanstående tabell som kommer från Skolverket, 2011, *Utveckling av språkval*. Notera att Skolverket i denna rapport inte talat om avhopp utan avbrott.¹²

Tabell 3. Andel avhopp i moderna språk i åk 9 läsåren 00/01 och 09/10

00/01	♀	Avhopp	♂	Avhopp
Tyska	34,8	6,5	34,1	11,3
Franska	25,9	4,7	13,7	4,5
Spanska	10,6	1,9	7,2	2,7
09/10	♀	Avhopp	♂	Avhopp
Tyska	17,3	2,9	19,5	5,6
Franska	18,0	2,9	10,7	2,6
Spanska	36,7	6,3	29,7	9,1

Avhopp anger det antal procent av eleverna som har hoppat av sedan årskurs 7. Här kan man se att avhoppet i spanska bland både pojkar och flickor har ökat markant, samtidigt som franska- och tyskagrupperna minskar i antal och även i avhopp. I rapporten tolkas detta som att det finns en kärngrupp med genuint intresserade som blivit kvar i tyska- och franska-grupperna. De som däremot valt att läsa spanska är mindre engagerade, de hoppar därför av efter hand då de märker att de inte får det extra stöd de behöver. Man menar också att det kan bero på att spansklärarna till viss del är obehöriga.¹³

Till slut kommer Skolverket med ett antal förslag för att få fler elever att läsa moderna språk. Bland annat upprepas förslag från Skolverkets kvalitetsgranskning från 2010, att undervisningen måste ha stöd i kursplanen, framförallt vad gäller den kommunikativa språksynen. Man har också synpunkter på hur undervisningen skulle kunna utvecklas och man är förvånad över att så få språklärare visade sig intresserade när Skolverket ordnat med utbildningsmöjligheter genom det så kallade Lärarlyftet.

Språklärarnas deltagande i Skolverkets lärarfortbildningssatsning, lärarlyftet, har varit lågt och flera planerade kurser har fått ställas in. Det bristande del-

¹² Skolverket, (2011), *Utveckling av språkval*, s. 28.

¹³ Ibid., s. 28.

tagandet bland lärare i moderna språk i denna fortbildning bör analyseras närmare i syfte att utforma insatser som ger språklärare ökade möjligheter att delta.¹⁴

Den sista meningen avslöjar att myndigheten är villig att anstränga sig ännu mer för att språklärarna skall uppdateras. Det är uppenbarligen av största vikt.

I *Utbildningsstatistisk årsbok 2011* kan man bland annat läsa statistik på hur många procent av eleverna i åk 9 som läste moderna språk under läsåren 2003/4 fram till 2009/10.¹⁵ Här kan vi alltså se hur många procent av Sveriges elever i åk 9 som läste moderna språk eller inte. Spalten längst till höger avser den totala mängd elever som inte läste moderna språk.

Tabell 4. Andel elever som läste moderna språk eller inte under läsåren 03/04-09/10

Läsåret	totalt MSPR	♀	♂	ej MSPR
03/04	65	71	59	35
04/05	64	70	58	36
05/06	64,5	70	59	36,5
06/07	65	71	59	35
07/08	72	72	60	34
08/09	61,75	67,1	56,4	38,5
09/10	66,6	72,6	60,6	33,4

Antalet elever som inte läser moderna språk förefaller inte ha ökat under perioden mellan läsåren 03/04 till 09/10. Däremot såg vi en ökning av avhoppare under läsåret 08/09. Överlag tycks antalet ligga på en relativt konstant nivå. Tyvärr har jag haft svårt att hitta äldre statistik. Det tycks inte vara så illa som man först befarat efter att ha tagit del av Skolverkets och Skolinspektionens rapporter. Jämför vi statistiken för avhopp med fjolårets 30,5 % i tabell 1. förefaller avhoppet till och med ha minskat något. Att avhoppet inte ökar betyder dock inte att vi skall acceptera det faktum att elever alltför lättvindigt avslutar sina språkstudier.

3.2.2 Betyg

Här följer nu ett avsnitt som handlar om vilka betyg högstadieläverna fått i de olika ämnena. Dessa elever har studerat och bedömts enligt kursplaner och betygskriterier i Lpo 94. Därför används betygsskalan G, godkänd, VG, väl godkänd, MVG, mycket väl godkänd samt IG, icke godkänd. Beteckningen IG används här av utrymmesskäl, en mer korrekt term är ”icke ännu godkänd”. Vi kan se hur fördelningen av betyg ser ut för de elever i åk 9 som läste moderna språk läsåret 08/09 enligt statistiken i *Utbildningsresultat 2010*.¹⁶ Siffrorna anger hur många procent av eleverna i åk 9 som fick ett visst betyg.

Anledningen till att jag använder mig så mycket av statistik från just läsåret 08/09 är den att den varit lättillgänglig och mer fullständig än statistik från andra läsår. I den nedanstående tabellen får vi en översikt av betygen i moderna språk som helhet.¹⁷

¹⁴ Skolverket, (2011), *Utveckling av språkval*, s. 29.

¹⁵ Skolverket, (2011), *Utbildningsstatistisk årsbok 2011*, Skolverket s. 68-69.

¹⁶ Skolverket, (2010), *Utbildningsresultat 2010*, Skolverket.

¹⁷ Skolverket, (2010), *Utbildningsresultat 2010*, s. 34.

Tabell 5.1 Fördelning av betyg i moderna språk läsåret 08/09

	G	VG	MVG	IG
Totalt	37,1	34,6	22,7	5,6
Flickor	29,7	37,9	28,6	3,8
Pojkar	45,8	30,7	15,9	7,6

Vi kan se att pojkarna är överrepresenterade i de två lägsta betygen, IG och G, medan flickorna totalt dominerar i betygen MVG och VG.

Så här ser betygsfördelningen ut i de olika språken, vi börjar med tyskan:¹⁸

Tabell 5.2 Fördelning av betyg i tyska läsåret 08/09

	G	VG	MVG	IG
Totalt	40,0	36,5	18,6	4,9
Flickor	30,9	40,8	25,1	3,1
Pojkar	47,7	32,9	13,0	6,4

Vi ser här att tyskan inte nämnvärt avviker från alla de moderna språken sammantaget. Det är dock lite färre pojkar som får IG (6,4) jämfört med moderna språk som helhet (7,6).

Betygsfördelningen i franskan är följande:¹⁹

Tabell 5.3 Fördelning av betyg i franska läsåret 08/09

	G	VG	MVG	IG
Totalt	34	35,4	25,0	5,0
Flickor	28,3	38,1	29,9	3,7
Pojkar	44,5	31,2	17,2	7,1

Antalet elever med MVG är i franska högre både för flickor och pojkar jämfört med tyska.

Beträffande betygsfördelningen i spanskan:²⁰

Tabell 5.4 Fördelning av betyg i spanska läsåret 08/09

	G	VG	MVG	IG
Totalt	36,7	33,0	24,1	6,2
Flickor	29,8	36,4	29,6	4,2
Pojkar	45,0	28,9	17,4	8,7

¹⁸ Ibid., s. 34.

¹⁹ Ibid., s. 34.

²⁰ Ibid., s. 34.

Fördelningen av betyg ser i det närmaste likadan ut vad gäller franska och spanska, men antalet MVG är mindre i tyska. Antalet elever med betyget IG är vanligare i spanska än i de andra moderna språken på högstadiet. Samtidigt har många elever MVG i spanska. Pojkarna är överrepresenterade när det gällde betyget IG i samtliga moderna språk.

Flickorna har i alla dessa moderna språk högre betyg än pojkarna. Skillnaderna ser ungefär likadana ut i alla språken. Det kan då vara på sin plats att jämföra med hur betygsstatistiken från samma år ser ut i ett annat språk, nämligen engelska. Samma år såg betygen ut så här i kärnämnet engelska.²¹

Tabell 5.5 Fördelning av betyg i engelska läsåret 08/09

	G	VG	MVG	IG
Totalt	36,3	38,1	19,6	6,0
Flickor	34,0	39,1	21,5	5,4
Pojkar	38,5	37,1	17,8	6,6

Här kan vi utläsa att elevernas könstillhörighet tycks spela mindre roll vad gäller betygen i engelska, nästan lika många flickor som pojkar blev underkända i ämnet engelska. Även om fler flickor än pojkar har MVG och VG så är skillnaden betydligt mindre än i de andra språken. Jämför man antalet icke godkända i engelska och moderna språk finner man siffrorna:

Tabell 5.6 Andel icke godkända i engelska och moderna språk läsåret 08/09

	♀	♂
Engelska	5,4	6,6
MSPR	3,8	7,6

Vad gäller läsåret 08/09 ser vi alltså att flickorna har svårare för engelska än moderna språk. För pojkarna är situationen den omvända även om skillnaden inte alls är lika tydlig.

Eftersom mängden friskolor ökar och det finns statistiskt material tittar vi också på hur det ser ut med betygen på friskolorna i landet. Vi begränsar oss här till moderna språk som helhet.²²

Tabell 6. Fördelning av betyg i moderna språk på friskolor läsåret 08/09

	G	VG	MVG	IG
Totalt	33,4	34,6	27,5	4,5
Flickor	27,7	35,9	33,4	2,9
Pojkar	40,3	32,9	20,3	6,4

Vi kan konstatera att antalet VG och MVG är aningen högre och antalet IG är färre än i kommunala skolor. Grundstrukturen är likväl densamma. Allas betyg ligger strax över medelnivån i landet och pojkarna har sämre betyg i förhållande till flickorna även i friskolorna.

²¹ Skolverket, (2010), *Utbildningsresultat 2010*, Skolverket, s. 34.

²² Skolverket, (2010), *Utbildningsresultat riksnivå 2010*, s. 43.

Färsk statistik från Skolverket finns i *En beskrivning av slutbetygen i grundskolan våren 2011*.²³ Tyvärr är denna inte så detaljerad som den från tidigare år. Låt oss nu jämföra hur måluppfyllelsen i moderna språk har sett ut de senaste läsåren. Det gör vi genom att studera antalet elever som inte uppnått målen i moderna språk under läsåren 08/09 och 10/11. Här har jag slagit ihop data från tabell 5.1 med data från den nya statistiksamlingen.²⁴

Tabell 7. Andel elever som ej uppnått målen i moderna språk läsåren 08/09-10/11

	Alla	♀	♂
2008/09	5,6	3,8	7,6
2010/11	4,8	3,2	6,5

Både pojkar och flickor har alltså förbättrat sina resultat något under perioden. Den positiva skillnaden är störst hos pojkarna.

I rapporten *En beskrivning av slutbetygen i grundskolan våren 2010* presenteras bland annat en lista som anger måluppfyllelse per ämne över högstadiets samtliga 19 ämnen. Listan toppas av svenska, moderna språk ligger på sjunde plats och engelska på plats nio. Som jämförelse kan man ta upp de ämnen som har lägst måluppfyllelse, nämligen matematik (16), NO (17), fysik (18) och kemi (19).²⁵

Avslutningsvis vill jag att vi studerar en tabell med information från denna nya rapport. Tabell 8. illustrerar flickors och pojkars betyg i svenska, moderna språk och engelska. Att jämföra dessa ämnen är intressant eftersom ämnena är språk och rimligen kan tänkas ge utlopp för elevernas kommunikativa förmågor.²⁶

Tabell 8. Andel elever som ej uppnått målen i olika ämnen läsåret 2010/11

Ämne	Alla	♀	♂
SV	92,9	1,8	4
MSPR	4,8	3,2	6,5
EN	6,2	5,5	7

Vi kan observera en intressant olikhet mellan könen vad gäller betygssättningen i ovanstående framställning: flickorna har bättre betyg än pojkarna. Den största skillnaden ser vi fortfarande i moderna språk och den minsta skillnaden i engelska. Denna skillnad finner jag anmärkningsvärd.

²³ Skolverket, (2011), *En beskrivning av slutbetygen i grundskolan våren 2011*, PM, Dnr 71-2011:14

²⁴ Ibid., s. 6

²⁵ Ibid., s. 6.

²⁶ Ibid., s. 6.

3.3 Skolinspektionen granskar

Efter att ha konstaterat att situationen vad gäller moderna språk är bekymmersam i den svenska skolan gjorde Skolinspektionen en granskning 2010 kallad *Moderna språk*.²⁷ Man undersökte undervisningen, intervjuade rektorer och ett stort antal lärare i moderna språk på 40 grundskolor runt om i landet. De flesta av skolorna man tittade på hade inte någon fortbildning för utveckling av språklärares kompetens eller utbildning. Flera rektorer menade att lärarna har möjlighet att söka olika typer av kurser, men att det måste ske på deras eget initiativ.²⁸ Språklärarna förefaller vara en heterogen grupp med stora variationer sinsemellan, vissa är väldigt engagerade och utvecklar sina kunskaper på egen hand på fritiden, medan andra tycks tycka att det är bra som det är. Ganska många av lärarna vill utvecklas genom fortbildning, kontakt med andra lärare osv., men de kommer inte till skott på grund av tidsbrist. Behörighetsgraden varierade också ordentligt, särskilt spanskundervisningen är drabbad. Lärarbytena verkar vara mycket vanliga. Under lektionsobservationerna undersökte man i vilken mån målspråket användes och hur väl man använde sig av den kommunikativa förmågan i undervisningen. Det visade sig att målspråket överlag användes ytterst lite. Av de 40 skolorna ansåg Skolinspektionen att endast tre använde målspråket i hög grad.²⁹ Lärarna behöver mer språkdidaktik och kompetensutveckling, en del lärare fokuserar mer på form än funktion. Det förefaller som om traditionella uppfattningar om språken går före kursplanerna. Vissa lärare ansåg att de nationella prov som Skolverket tillhandahåller var för lätta, vilket förmodligen har att göra med att man inte insett att betygskriterierna har ändrats. Det saknades individanpassning, alla elever gjorde samma sak samtidigt, de lågpresterande fick inte extra stöd och de ambitiösa fick inga utmaningar.³⁰ Vad gällde undervisningens mål och betygskriterier fanns det också brister, eleverna saknade kunskap om dem. Inte ens på skolor som ansträngde sig att informera eleverna, kände dessa till varken kriterier eller mål. Kompetensutveckling var ett annat bristområde. Lärarna hade inte tid att träffas för att diskutera betygskriterier och några ämneskonferenser hann man inte med.³¹

Skolinspektionen besökte i en annan undersökning 30 skolor i syfte att granska i vilken mån skolorna och deras huvudmän arbetade för att undervisningen skulle bedrivas av utbildade lärare. Arbetet redovisades därefter i rapport 2009:2, *Lärares behörighet och användning efter utbildning*.³² De fann en hel del förbättringsområden. Man påpekade bland annat att ”Skolorna behöver förbättra samverkan mellan lärare så att lärares olika utbildningar, kompetenser och erfarenheter bättre tas tillvara.”³³ Detta eftersom man såg att lärarnas utbildningsgrad varierade åtskilligt. Det är viktigt att eleverna har behöriga lärare. Man menar att om lärarna är obehöriga riskerar eleverna att utsättas för undervisning som kanske inte baserar sig på kursmålen.³⁴ Bristen med behöriga spansklärare har att göra med att efterfrågan är större än tillgången.³⁵ När det gällde spansklärare på högstadiet konstaterade man att cirka hälften har

²⁷ Skolinspektionen, (2010), *Moderna språk*, Granskning.

²⁸ Ibid., s. 16.

²⁹ Ibid., s. 18.

³⁰ Ibid., s. 20.

³¹ Ibid., s. 24-25.

³² Skolinspektionen, (2009), Kvalitetsgranskning, Rapport 2009:2, *Lärares behörighet och användning efter utbildning*.

³³ Skolinspektionen, Rapport 2009:2, s. 7.

³⁴ Ibid., s. 10.

³⁵ Ibid., s. 16.

lärarexamen.³⁶ Men de flesta av de obehöriga har universitetsutbildning av annat slag eller är under utbildning. Detta betyder alltså inte nödvändigtvis att de obehöriga inte har ämneskunskaper, ungefär två tredjedelar har ämnesbehörighet. En tredjedel av lärarna saknar helt högskoleutbildning i ämnet. Det bör påpekas att Skolinspektionen har tittat på 23 lärare för att komma till denna slutsats. Man kan dock tänka sig att det ser ut på ett liknande sätt i hela riket.

”Det viktigaste för skolans arbete med att minska avhoppet måste dock vara att ta reda på vilka faktiska åtgärder som behöver vidtas för att lyckas i det arbetet. Det kan därför tyckas märkligt att de granskade skolorna generellt varken analyserar orsaker till avhopp på ett systematiskt sätt eller utvärderar språkundervisningens innehåll och utformning för att kunna vidta eventuella åtgärder för att minska avhoppet. I samband med detta är det intressant att notera att de orsaker till avhopp som de flesta rektorer och lärare anger nästan uteslutande är relaterade till eleven. Skolan söker sällan orsaker till avhopp i den egna verksamheten.”³⁷

Detta visar att skolorna varken har tagit avhoppet eller studierna i moderna språk på särskilt stort allvar. Detta gällde alla de av Skolinspektionen granskade skolorna.

I slutet av januari 2011 publicerades Skolverkets *Redovisning av regeringsuppdrag angående utveckling av språkvalen moderna språk och svenska/engelska*.³⁸ I denna skrift konstateras att andelen elever som läser moderna språk respektive alternativa språkval inte förändrats i någon större omfattning under åren 1997/98-2010/11.³⁹ Man föreslår att ämnet SvEn avvecklas eftersom det inte har stöd i någon förordning, vidare föreslår man att regeringen ger verket i uppdrag att utveckla språkundervisningen i landet för att öka antalet elever som läser moderna språk.⁴⁰ I övrigt baseras redovisningen på uppgifter ur ett arbete från Skolverket som kommenteras i nästa kapitel.

3.4 Skolverket rapporterar

Rektorn på Högskolan på Gotland, Jörgen Tholin och forskaren Anna Karin Lindqvist oroas över konsekvenserna av avhoppet i moderna språk i högstadiet. I sin bok *Språkval svenska/engelska på grundskolan – en genomlysning* gjorde författarna enkäter med skolledare och lärare samt genomförde lektionsobservationer. Författarna konstaterar att antalet elever i årskurs 9 som läser SvEn var större än det som läste något av de tre språken tyska, franska eller engelska läsåret 08/09.⁴¹ Så var det även läsåret 06/07 då 35 % av eleverna i åk 9 läste SvEn, 27,3 % läste spanska, 21,9 % läste tyska och 15,2 % läste franska. Sålunda läste totalt 65 % moderna språk det läsåret.⁴² Enligt undersökningen från 06/07 är avhoppet ungefär lika många i varje årskurs, från åk 7 upp till åk 9. Man kan alltså inte få stöd för den tesen att eleverna hoppar av i större omfattning i åk 8 då de får betyg, menar författarna. Att eleverna hoppar av för att de får ett lågt eller inget betyg har de ingenting för eftersom betygen i språk

³⁶ Ibid., s. 19.

³⁷ Ibid., s. 22-23.

³⁸ Skolverket, (2011), *Redovisning av regeringsuppdrag angående utveckling av språkvalen moderna språk och svenska/engelska*, Dnr U2010/4019/s.

³⁹ Ibid., s. 16.

⁴⁰ Ibid., s. 38.

⁴¹ Tholin, J & Lindqvist, A (2009) *Språkval svenska/engelska på grundskolan – en genomlysning*, rapport 3:2009

⁴² Ibid., s. 116.

inte kan sänka ett medelbetyg utan bara höja det. Det kan dock hända att eleverna inte känner till detta.⁴³

Ur ett historiskt perspektiv har intresset för att studera språk inte varit särskilt stort. Andelen elever som läste moderna språk 1985 var 50,5 % fördelat på 32,8 % tyska och 17,7 % franska.⁴⁴ I samband med att Lpo 94 trädde i kraft satsade man mycket på moderna språk, bland annat utökades undervisningstiden med 25 %. Den utökade undervisningstiden innebar i praktiken att eleverna fick möjligheten att börja studera moderna språk i åk 6. En kursplanerevision 2000 sänkte kraven för betyget godkänt i moderna språk. Tanken var att fler elever skulle fortsätta att studera men trots dessa åtgärder ökade inte andelen elever med betyg i moderna språk.⁴⁵

Antalet elever som läser SvEn har, enligt Skolverkets statistik, inte ökat nämnvärt under de senaste fem åren även om många upplever det så.⁴⁶ En intressant företeelse som Tholin tar upp är att lärare i moderna språk gärna direkt hänvisar elever som riskerar att inte nå nivån G till att byta till SvEn. Det är inte så vanligt att man erbjuder någon form av extrahjälp för att behålla eleven i språkgruppen. 74,8 % av de tillfrågade rektorerna svarade nej på frågan om eleverna som ville hoppa av hade erbjudits extra stöd.⁴⁷ Rektorerna menar att språklärarna är dåliga på att individanpassa och hantera elever som är i behov av särskilt stöd. De har helt enkelt blivit vana att ”skicka dem vidare” till en SvEn grupp.⁴⁸ Tillfrågade rektorer, elever och lärare i SvEn anser att undervisningen i moderna språk ligger på en för hög nivå och trots att kraven har sänkts och att ämnet har fått fler timmar upplever språklärarna att de inte hinner med lika mycket som före Lpo 94.⁴⁹ Rektorer befarar att elever utvecklar en vana att välja bort språk och att de som valt SvEn i grundskolan inte väljer moderna språk i gymnasiet heller. Färre kommer att studera språk överhuvudtaget.⁵⁰ Språklärarna får kämpa hårt för att få elever att välja att studera språk. Dessutom konkurrerar de om eleverna. Spanskgrupperna blir oftast större och tenderar att locka de mindre studiemotiverade eleverna. Det är ett skäl till större avhopp, för spanskan upplevs nämligen av eleverna som lättare än de övriga språken.⁵¹ Enligt statistik från Skolverket var 38 % av spansklärarna behöriga 2002. Eleverna som valt spanska har i allmänhet högre betyg än de som valt tyska och franska. Tholin och Lindqvist frågar sig om de större avhoppet i spanska kan bero på att obehöriga spansklärare är dåliga på att individanpassa sin undervisning och inte har samma kunskap att bedöma elevernas förmågor som behöriga och därför ger dem för höga betyg.⁵²

Tidigare har man testat att låta elever som hoppar av sina språkstudier istället ägna sig åt praktiska ämnen eftersom man antog att de skulle passa dem bättre då de inte var teoretiskt lagda.⁵³ Tholin ställer sig frågan om eleverna som inte läser moderna språk har svårt för språk eller har svårt att anpassa sig till skolan överhuvudtaget? Bör dessa elever snarare få för-

⁴³ Ibid., s. 117.

⁴⁴ Ibid., s. 168.

⁴⁵ Ibid., s. 45.

⁴⁶ Ibid., s. 26.

⁴⁷ Ibid., s. 32.

⁴⁸ Ibid., s. 65.

⁴⁹ Ibid., s. 105.

⁵⁰ Ibid., s. 66

⁵¹ Ibid., s. 66.

⁵² Tholin, J & Lindqvist, A (2009) *Språkval svenska/engelska på grundskolan – en genomlysning*, s. 126.

⁵³ Ibid., s. 188.

djupad språkundervisning anpassad för deras behov eller skall man kanske ändra undervisningsformerna? Tholin och Lindqvist skriver:

Språkundervisningen har inte haft samma press som andra ämnen på sig att anpassa sig efter dessa elever eftersom det där alltid funnits möjligheten för dem att hoppa av, men vi vet inte hur många som hade hoppat av till exempel fysik eller kemi om alternativet hade funnits.⁵⁴

Slutligen argumenterar Tholin och Lindqvist för tre tänkbara lösningar av problemet med ämnet SvEn. Antingen gör man moderna språk obligatoriska eller så tar man bort moderna språk från grundskolan helt eller så försöker man förändra eller förbättra inom strukturen.⁵⁵

3.5 Varför hoppar man av?

En rapport från Utbildnings- och forskningsnämnden vid Göteborgs universitet, *Språklig enfald eller mångfald ...?* fokuserar på avhopp i moderna språk i grundskolan och gymnasiet.⁵⁶ Den är lämplig att ta upp eftersom det är en av de större som gjorts inom ämnet och den innehåller också en del fakta som berör språksituationen på högstadiet. I *Språklig enfald eller mångfald ...?* undersökte man med hjälp av enkäter 581 gymnasieelever och 65 lärare om deras attityder och tankar kring moderna språk. I denna studie visar författarna att avhoppet i moderna språk är stora även på gymnasiet, läsåret 2001/02 hoppade 40 % av eleverna av sina studier i spanska under gymnasietiden.⁵⁷ Man kopplar detta faktum till bristen på behöriga spansklärare. Skälen som eleverna uppger till sina avhopp är många, jag redogör här för de fem skäl som ”toppar” listan.⁵⁸

Tabell: 9. Orsaker till avhopp från moderna språk i gymnasiet

Det tog för mycket tid	95/560
Orsak relaterad till läraren	88/560
Lättare att få bra betyg i andra ämnen	65/560
För högt tempo	61/560
Monoton undervisning	49/560
Jag är omotiverad/ointeresserad	41/560
Totalt	399/560

Ett flertal andra skäl fanns uppräddade, men det är tydligt att de vanligaste skälen har att göra med undervisningen och läraren. Jag kopplar alla dessa skäl till läraren. Läraren verkar gå fort fram och kräver för mycket av eleverna. Utsagan ”Det är lättare att få bra betyg i andra ämnen” kan tolkas som ett så kallat *strategiskt val* men är samtidigt kopplad till läraren. Endast ett fåtal gymnasieelever som hoppat av sina språkstudier (4 av 560) angav gruppstorleken som

⁵⁴ Ibid., s. 189.

⁵⁵ Ibid., s. 194.

⁵⁶ Thorsson, S, Molander Beyer, M & Dentler, S (2003), *Språklig enfald eller mångfald ...?*, en studie av gymnasieelevers och språklärares uppfattningar om elevers val av moderna språk, UFL-rapport Nr 2003:06.

⁵⁷ Ibid, s. 16.

⁵⁸ Ibid, s. 17.

ett skäl till att avsluta sina språkstudier.⁵⁹ Gymnasielärarna trodde att avhoppet berodde till 76 % på strategiska val och att 7 % hade att göra med undervisningen. Denna föreställning fick intressanta konsekvenser när man sedan frågade lärarna vad man kunde göra för att minska avhoppet. 8 % ansåg att förändringar av undervisningen var rätt väg att gå medan merparten, 90 %, ansåg att förändringar i värderingssystem och antagningsystem till högre utbildningar, information, marknadsföring, förändringar i organisation och schemafrågor skulle lösa problemet.⁶⁰ Vidare menar författarna att språklärarna måste utvecklas och bli bättre på att individanpassa sin undervisning och motivera eleverna.⁶¹

Elever behöver motiveras att fortsätta, den yttre motivationen kommer utifrån och är ofta stark nyttoinriktad, i form av exempelvis betyg och meritpoäng, medan den inre kommer av mer genuint inre intresse för målspråklandet och dess kultur. De elever som slutat läsa språk saknade särskilt inre motivation men även den yttre, de kunde helt enkelt inte se nyttan av språkstudierna. Det finns en hel del skrivet om motivation, men jag skall här endast ytterst kortfattat gå igenom ett par begrepp som är vanliga i motivationsforskningen. Peter Gärdenfors, professor i kognitionsvetenskap, förklarar att den *inre motivationen* kommer från elevens intresse av målspråkets talare, deras länder och deras kultur. *Yttre motivation* kommer utifrån eleven, exempelvis i form av betyg och meritpoäng. Man lär sig inte språket med avsikt att kommunicera med målspråkstalare utan för att få ett visst betyg för att komma på en viss utbildning eller motsvarande.⁶² Gardner menade att inlärarna kunde delas in i två olika typer. De *integrativt* orienterade identifierar sig med målspråket och målspråklandet eller ländernas kultur. De har ett stort intresse för interaktion. De *instrumentellt* orienterade ser möjligheter till högre status och bättre jobb. Man menar att den instrumentella aspekten av motivationen inte är lika stark som den integrativa.⁶³

I sitt examensarbete, *Avhoppet i språkvalet årskurs 7-9*, gjorde Lina Johansson och Stina Wiklundh en kvalitativ undersökning på två högstadieskolor i Luleå.⁶⁴ Johansson och Wiklundhs uppsats visade att såväl elever som lärare skulle vilja att fler undervisningsmetoder förekom. Bristen på motivation hörde alltså ihop med själva undervisningsformen. Eleverna som hoppar av tycks ha en tendens att göra det inför år 8.⁶⁵ En annan intressant synpunkt var att man menade sig ha fortsatt med studier i moderna språk om det hade varit obligatoriskt.⁶⁶ Eleverna tyckte inte att det var värt mödan att anstränga sig i språkämnena och att det mest handlade om grammatik och glosor. Lärarna och skolledarna menade att eleverna avslutade sina språkstudier av taktiska skäl.⁶⁷ Lärarna skulle vilja nivågruppera eleverna så att man kunde ha en mindre och en mer ambitiös grupp.⁶⁸ Ett förslag som gavs av författarna var utökad språkdidaktik och metodik för lärarna. Ett annat förslag var att språkämnena görs obligatoriska, detta för att öka ämnets status.

⁵⁹ Ibid., s. 17

⁶⁰ Ibid., s. 23-24.

⁶¹ Ibid., s. 38

⁶² Gärdenfors, P. (2010). *Lusten att förstå. Om lärande på människans villkor*. Stockholm: Natur & Kultur. S. 78.

⁶³ Olvenmyr, Christina, (2010) *Elevers attityder till moderna språk*. S. 16

⁶⁴ Johansson, L & Wiklundh, S (2007) *Avhoppet i språkvalet årskurs 7-9*, Examensarbete, Lunds tekniska universitet.

⁶⁵ Johansson, L & Wiklundh, S, s. 11.

⁶⁶ Ibid., s. 12

⁶⁷ Ibid., s. 15

⁶⁸ Ibid., s. 16

Anca Nemtanu och Irina Sobek ville i sitt examensarbete, *Pojkar och moderna språk, En undersökning om pojkars uppfattningar av moderna språk, de som studerar och de som har hoppat av språkstudierna* ta reda på varför det är så få pojkar som studerar moderna språk i grundskolan, i de flesta språkgrupper de mötte under sin VFU var antalet flickor betydligt större än antalet pojkar.⁶⁹ De intervjuade ett antal pojkar och frågade om deras inställning till moderna språk. De som hade hoppat av hade en tendens att lägga skulden för sina avhopp på läraren och dennes undervisning.⁷⁰ Eleverna som hoppat av menade att de inte behövde läsa språk för att komma in på de gymnasieutbildningar de tänkt sig. De kanske inte skulle åka utomlands och i så fall skulle de klara sig med engelska.⁷¹ Pojkarna tyckte att undervisningen var tråkig, meningslös och de kände sig utanför. Även de intervjuade pojkarna som fortsatt läsa språk upplevde undervisningen som traditionell och enformig.⁷² Nemtanu och Sobek menar vidare att en del elever skulle kunna motiveras av sin egen framgång, men att man då behöver ge dem tydliga, enkla mål för att så att säga synliggöra elevens lärande.⁷³

3.5.1 Flickor och pojkar

Mats Björnsson, som är ämnesråd på Utbildnings- och kulturdepartementet skrev, *Kön och skolframgång, Tolkringar och perspektiv* där han frågar sig vilken roll könstillhörighet spelar vad gäller elevernas betyg. Han intresserar sig inte bara för elevernas könstillhörighet utan även för lärarnas.⁷⁴ Flickor har överlag högre betyg i skolan än pojkarna i alla ämnen, utom idrott och hälsa. Björnsson visar också att detta gäller oavsett föräldrarnas utbildningsnivå eller etniska bakgrund.⁷⁵ Skillnaderna ökar dessutom över tid. Utanför Sverige ser de ut på ungefär samma sätt. De senaste åren har flickorna i OECD-länder och i engelskspråkiga länder gått om pojkarna betygmässigt även i matematik som tidigare var ett ämne där pojkarna hade ett visst övertag.⁷⁶ Flickorna uppmanas att ta för sig, utbilda sig och söka sig till traditionella manliga högstatusyrken, men pojkarnas traditionella roll har inte utmanats eller förändrats. Pojkarnas identitet tycks skapas genom att inte göra det som flickor gör. Att visa intresse för skolarbete anses sålunda som något feminint.⁷⁷ Björnsson nämner ett antal studier om elevers interaktion i klassrummet men de kommer alla fram till olika resultat och det är tydligt att detta intressanta fält kräver mer forskning för att komma fram till några generaliserbara fakta, tvärt om tycks variationen öka över tid.⁷⁸ Detta har bland annat att göra med vad man lägger i begreppet ”interaktion”. Det förefaller som man med detta menar någon form av språklig kontakt överhuvudtaget, vilket innebär att om man kommer fram till att pojkarna har mer interaktion med läraren behöver inte det innebära att det har med själva undervisningen att göra. Tvärtom, i pojkarnas fall handlar det om tillrättavisningar, och det rör sig inte nödvändigtvis om pojkar i allmänhet utan ofta om en mindre grupp. Generellt sett tycks flickorna

⁶⁹ Nemtanu, A & Sobek, I (2010). *Pojkar och moderna språk, En undersökning om pojkars uppfattningar av moderna språk, de som studerar och de som har hoppat av språkstudierna*. Examensarbete lärarprogrammet, Högskolan i Halmstad

⁷⁰ Nemtanu, A & Sobek, I (2010), s. 27.

⁷¹ Ibid., s. 27.

⁷² Ibid., s. 29.

⁷³ Ibid., s. 31.

⁷⁴ Björnsson, M, (2005) *Kön och skolframgång, Tolkringar och perspektiv*, Myndigheten för skolutveckling.

⁷⁵ Björnsson, M (2005), s. 7.

⁷⁶ Björnsson, M, (2005) *Kön och skolframgång, Tolkringar och perspektiv*, Myndigheten för skolutveckling, s. 21.

⁷⁷ Björnsson, M (2005) s. 41.

⁷⁸ Björnsson, M (2005) s. 47.

bli allt aktivare och en del av pojkarna är passiva.⁷⁹ Intressantare för denna studie är när lärarens kön sätts i samband med elevernas prestationer. Lundberg och Linnakylä (1992) har funnit ett blygsamt samband, att elever med samma kön som sin lärare får högre betyg.⁸⁰

En av Björnssons slutsatser är att flickornas betyg ökar. Det är inget problem, men att pojkarnas betygsnivåer inte är konstanta utan sjunker är bekymmersamt. Om detta förhållande är kopplat till könsidentiteten är det hög tid att göra något.⁸¹ Det framförs emellanåt att ett skäl till att pojkarna hamnar efter kan vara att skolans personal blivit allt mer kvinnodominerad,⁸² men Björnsson är tveksam till att det skulle ha så stor betydelse. Däremot förefaller skolans arbetssätt med många olika projektarbeten och mycket individuellt ansvar kunna vara en faktor som påverkar just pojkarna negativt.⁸³ Författaren uppmanar läsaren att ta del av internationell forskning, vilket det finns gott om eftersom könsskillnader i fråga om betyg i skolan inte är ett svenskt fenomen. Björnsson menar vidare att det är vanligt att det ibland förekommer ett slags ”anti-plugg-kultur”. Pojkarnas självbild skapas bland annat av att inte vara som flickorna. Det anses ”flickaktigt” att vara duktig i skolan alltså skall killar inte vara det. Men det är något som man i skolan inte får acceptera enligt både Lpo 94 och Lgr 11.

Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsroller.⁸⁴

Senare i kapitlet om elevernas ansvar och inflytande står att läsa:

[...] läraren skall verka för att flickor och pojkar får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen.⁸⁵

Hur man skall tolka denna passage är inte helt självklart men uppenbart är att om man låter pojkarna skapa en identitet som är studiefientlig kommer de till slut inte ha samma möjligheter i livet som flickorna.

Charlotta Einarsson studerade relationen mellan lärare och elever i sin avhandling *Lärares och elevers interaktion i klassrummet, Betydelsen av kön, ålder, ämne och klasstorlek samt lärares uppfattningar om interaktionen*. Hon skriver: ”Föreställningen att pojkar tar mer utrymme i klassrummet behöver nyanseras. Det är inte så att alla pojkarna tar mer plats, läraren uppmärksammar särskilt vissa pojkar. Det rör sig oftast om pojkar med inlärningsvärigheter eller pojkar som inte uppför sig enligt gällande regler.”⁸⁶ Det är alltså olämpligt att generalisera och säga att killar i allmänhet får mer av lärarnas uppmärksamhet än flickor i klassrummet. Att få lärarens uppmärksamhet behöver inte nödvändigtvis ha med själva undervisningen att göra. Om skillnader mellan pojkars och flickors betyg på något sätt påverkas av vilket

⁷⁹ Björnsson, s. 59.

⁸⁰ Ibid., s. 47.

⁸¹ Ibid., s. 56.

⁸² Ibid., s. 61.

⁸³ Ibid., s. 63.

⁸⁴ Lgr 11, s. 8.

⁸⁵ Lgr 11, s. 15.

⁸⁶ Einarsson, C (2003), *Lärares och elevers interaktion i klassrummet, Betydelsen av kön, ålder, ämne och klasstorlek samt lärares uppfattningar om interaktionen*, Filosofiska fakulteten, Linköpings universitet. s. 24.

ämne man studerar har man inte undersökt tillräckligt än.⁸⁷ Det förefaller dock som om lärarens stereotypa förväntningar på elevernas prestationer kan ha en viss betydelse, Einarsson refererar här till tanken att pojkar skulle vara bättre på naturvetenskapliga ämnen och flickor skulle vara bättre på språk.

Att pojkar skulle ha ett blygsammare intresse för moderna språk har även uppmärksammats i Australien, forskaren och läraren Sarah Pavy har skrivit om detta i sin artikel *Boys and languages – the myth busted*.⁸⁸ Hon menar att pojkars lägre ambitionsnivå i skolan tydligast märks i ämnet moderna språk. Så fort språken blir möjliga att välja bort minskar pojkarnas intresse markant. Hon hävdar att alla andra engelskspråkiga länder har samma problem och tror att det kanske har att göra med att de har liknande skolsystem. På olika språkkurser i delstaten Victoria i de senare skolåren utgör pojkarna endast mellan 31 och 11 % av eleverna.⁸⁹ Hon förklarar det med att ämnet är mer lärarcentrerat än andra. Eleverna är mer utlämnade åt lärare och kan inte göra så mycket på egen hand. Ofta kan inte heller föräldrarna vara till någon hjälp eftersom dessa själva ofta saknar kunskaper i de moderna språk som undervisas.⁹⁰ Om inte pojkarna hänger med på lektionerna och inte gör sina läxor halkar de efter och lägger an ett störande beteendemönster. Språkläraren har mer än andra lärare ett ansvar för att motivera eleverna. Hon menar dessutom att forskning visar att läraren är en av de faktorer som har störst betydelse för hur eleverna presterar i ämnet.⁹¹

Flickor är bättre än pojkar när det gäller kommunikativa färdigheter hävdar Mattias Sjöstrand, undervisningsråd på Skolverket.⁹² Han menar vidare att undervisningen anpassas efter pojkarnas förutsättningar men de får ändå lägre betyg eftersom flickor är bättre på att uppnå målen både i den ”öppna och den dolda läroplanen”. Flickornas generellt sätt högre resultat i skolan förekommer även internationellt och blir tydligare ju högre upp i utbildningssystemet man kommer. Han skriver om ett forskningsprojekt om könsskillnader som bland annat skall slå håll på myten att lärarens kön har betydelse för pojkarnas låga betyg, detta var tänkt att publiceras 2006 men jag har inte lyckats få tag i det.⁹³

Sedan skriver han i en artikel i Svenska dagbladet att flickorna får högre betyg i förhållande till sina resultat på de nationella proven medan pojkarna får lägre betyg i förhållande till sina resultat.⁹⁴ Det skulle kunna bero på att läroplanen fått mer kommunikativa inslag och det skulle ha varit till fördel för flickorna anser Sjöstrand. Vidare menar han att pojkar är mer tävlingsinriktade och därför presterar bättre än flickor på prov.

⁸⁷ Einarsson, C (2003) s. 13.

⁸⁸ Pavy, S (2006). *Boys and languages – the myth busted*. Journal of the AFMLTA. Vol 41, No. 1, July 2006.

⁸⁹ Pavy, (2006) s. 2.

⁹⁰ Ibid., s. 3.

⁹¹ Ibid., s. 5.

⁹² http://www.skolverket.se/forskola_och_skola/Grundskoleutbildning/2.4382/varfor-ar-flickor-battre-an-pojkar-i-skolan-1.70118 2012-01-08

⁹³ Ibid.

⁹⁴ http://www.skolverket.se/forskola_och_skola/Grundskoleutbildning/2.4382/varfor-ar-flickor-battre-an-pojkar-i-skolan-1.70118 2012-01-08

3.5.2 Gruppstorlekens betydelse

Charlotta Einarsson har i sin avhandling också tittat på gruppstorlekens betydelse, men det är ett besvärligt fält då begreppet lärartäthet tolkas väldigt olika i de undersökningar som presenteras. Storleken tycks inte ha så stor betydelse för kommunikationen mellan lärare och elev. I en större grupp (över 20 elever) verkar dock pojkar bli mer uppmärksammade. Om elevgruppen alltså är mindre än 20 skulle man kanske kunna uppnå mer jämlikhet.⁹⁵ Lärarens kön har betydelse, men påverkan är också kopplad till elevernas ålder. Läraren upplever mer stress i en större klass men eleverna upplever att de får ut lika mycket av lektionen oavsett hur stor klassen är.

Professor Jan-Eric Gustafsson har gjort undersökningar kring forskning om gruppstorleken och lärartäthetens betydelse för skolresultaten. Han skriver om detta i sin artikel *Klasstorlek och lärartäthet* i antologin *Ekonomiska resursers betydelse för pedagogiska resultat*.⁹⁶ Att göra jämförande studier på detta område är komplicerat eftersom begreppet "lärare" varierar mycket i varje studie. Kulturella skillnader är också påtagliga, asiatiska barn verkar ha lättare att klara sig i stora klasser (om 40 elever). Det verkar vara bra för studieresultaten att ha gått i en mindre klass de första skolåren. Särskilt barn från socialt eller etniskt utsatta områden gynnas av att gå i små klasser. Gustafsson menar att detta kanske har att göra med att barnen lär sig hur man skall bete sig i skolan och därför märks de positiva skillnaderna särskilt i de första skolåren. Den som har haft möjligheten att gå i en liten klass i början "bär med sig" något slags skoltalang som han eller hon har glädje av under hela skoltiden.⁹⁷

3.5.3 Prov, betyg och bedömning

Det är en allmän sanning att lärarens prov styr lärandet, eleverna lär sig det som läraren tycker är viktigt, dvs. "det som kommer på provet". Det är bra om proven utgår ifrån kursplanen och betygskriterierna, men det är dåligt om de inte gör det. Läraren kanske säger att det är viktigt med muntlig färdighet, men eleven bedöms sedan utifrån skriftliga prov och läxförhör med fokus på språkets form, säger docent Ulla Tornberg i sin bok *Språkdiraktik* från 2009.⁹⁸ Ett skäl till detta kan vara att lärarna själva i hög grad utsatts för undervisning i grammatik- och översättningsmetoden, inte sällan även vid universiteten.⁹⁹ Tradition tycks här väga tyngre än forskning och läroplaner. En lärare uttryckte viss lättnad efter en fortbildningskurs i betyg och bedömning, nu insåg hon att hon kanske inte nödvändigtvis behövde gå igenom konditionalis med eleverna i högstadiet.¹⁰⁰

Två forskare vid Göteborgs universitet, Sofia Miletic och Tobias Wallén, har i sitt examensarbete, *Hur uppfylls kursplanen i prov och i bedömning i moderna språk? En undersökning baserad på den funktionella språksynen*, gjort ett antal provanalyser och jämfört prov i lärarhandledningar med prov gjorda av yrkesverksamma språklärare.¹⁰¹ I studien undersökte de huruvida olika typer av prov kunde kopplas till kursplanens mål eller inte. I de 20 prov man

⁹⁵ Einarsson, C (2003)s. 163

⁹⁶ Gustafsson J-E & Myrberg, E (2002) *Ekonomiska resursers betydelse för pedagogiska resultat*, Skolverket.

⁹⁷ Gustafsson, J-E (2002), s.90

⁹⁸ Tornberg, U. (2009). *Språkdiraktik*, Gleerups: Malmö, s. 205.

⁹⁹ Tornberg (2009) s. 35.

¹⁰⁰ Tholin, J & Lindqvist, A. (2009). s. 69.

¹⁰¹ Miletic, S & Wallén, T. (2007). *Hur uppfylls kursplanen i prov och i bedömning i moderns språk? En undersökning baserad på den funktionella språksynen*, Examensarbete, Göteborgs universitet.

undersökte fann man att de prov som fanns i lärarhandledningar i stort sett följde kursplanen men att merparten av de prov som lärarna gjort inte gjorde det. Dessutom visade det sig att 7 av 12 prov inte hade någon koppling alls till ”företeelser inom språkområdet”.¹⁰² En stor del andel av lärarna (6 av 8) uppgav att de fäste stor vikt vid proven vid betygssättning.¹⁰³

I sitt examensarbete *Rättvisa och likvärdiga betyg ¿Una posibilidad?, På vilket sätt går det att ha en likvärdig bedömning i ämnet spanska med dagens formulering av uppnåendemålen* intervjuar Frida Albinsson och Lena Wahlström Wallin fyra spansklärare på grundskolan.¹⁰⁴ Arbetet handlar om lärarnas syn på betyg och bedömning utifrån begreppet likvärdig bedömning. En slutsats var att samarbete var en förutsättning för detta, men möjligheter till samtal och gemensam reflektion kring betygskriterier och kursplaner ges inte. Ämneskonferenser krockar och lärarna har inte tid att ses.¹⁰⁵ De skriver vidare att ”det finns en tydlig tendens att gå på sin egen intuition vid bedömningen och att tolka uppnåendemålen utan att stämna av tolkningarna med sina kollegor och/eller lokala planeringar.”¹⁰⁶

Skolverket har sedan ungefär tio år tillbaka utarbetat ett testmaterial som i mångt och mycket är väldigt likt de nationella prov som finns i bl.a. engelska. Detta testmaterial är helt frivilligt att använda. Den lärare som väljer att genomföra dessa tester med sina elever kan, också det på frivillig basis, skicka in sina resultat till Skolverket. Det finns därför inte ännu någon tillförlitlig statistik från detta. Man kan ana att de lärare som genomför denna typ av tester skulle kunna tänkas vara lite extra engagerade och därför skulle inte dessas elever vara representativa för hela landet.

3.5.4 Kommunikativ språksyn och målspråksanvändning

Användandet av målspråk diskuteras i Joakim Stoltz artikel *Kodväxling i klassrummet. Om förstaspråkets roll i språkundervisningen* i antologin *Språkdiraktiska perspektiv*.¹⁰⁷ Han menar att man i Sverige diskuterat den kommunikativa språksynens roll i skolans språkundervisning under mer än 40 år. Många är eniga om att det är lämpligt att undvika elevernas första språk i möjligaste mån, men hur skall man bete sig när man skall förklara ett komplicerat grammatiskt problem för nybörjare?¹⁰⁸ Då kan det vara befogat att använda sig av *kodväxling*, dvs. att man använder två språk växelvis. Stoltz har i sin undersökning studerat ett antal lektioner i franska på grundskolan och lagt märke till att det finns en risk att man som lärare slentrianmässigt använder sig för mycket av förstaspråket.¹⁰⁹ Då kan modersmålsanvändandet bli ett hinder för inlärarna eftersom de går miste om tillfällena att höra målspråket. Läraren bör hela tiden kunna läsa av situationen, kunna anpassa sig och kunna avgöra om det är lämpligt att hålla sig helt till målspråket eller inte. Om det är nödvändigt att läraren översätter sina egna frågor till eleverna rekommenderar han att inte först uttala frågan på franska och sedan

¹⁰² Miletic S & Wallén, T. (2007) s. 41.

¹⁰³ Miletic, s. 42.

¹⁰⁴ Albinsson, F & Wahlström Wallin, L. (2007). *Rättvisa och likvärdiga betyg ¿Una posibilidad?, På vilket sätt går det att ha en likvärdig bedömning i ämnet spanska med dagens formulering av uppnåendemålen?* Examensarbete, Göteborgs universitet

¹⁰⁵ Albinsson, F & Wahlström Wallin, L. (2007) s. 24-25.

¹⁰⁶ Ibid., s. 26.

¹⁰⁷ Stoltz, J. (2009). *Kodväxling i klassrummet. Om förstaspråkets roll i språkundervisningen*, i Tornberg, Malmqvist, Valfridsson, *Språkdiraktiska perspektiv, om undervisning och lärande i främmande språk*, Liber AB.

¹⁰⁸ Stoltz, J (2009) s.144.

¹⁰⁹ Ibid., s. 155.

översätta den till svenska eftersom det har visat sig att eleverna i regel svarar på svenska, bättre är då att göra tvärtom.¹¹⁰

Frida Askevik fördjupar sig i denna problematik i sitt examensarbete *Dokumentation av elevernas muntliga färdighet*.¹¹¹ När betygen skall sättas skall man ta hänsyn till ”all tillgänglig information om elevens kunskaper”, men om eleven inte har ESP som även innehåller ljudfiler i någon form är det svårt att göra en rättvis och allsidig bedömning. Askevik har intervjuat ett antal lärare om hur de dokumenterar sina elevers språkliga framsteg. Det förefaller som om lärarna tycker att det är besvärligt och tidskrävande. En lärare struntade i att genomföra den muntliga delen av de nationella proven för att det helt enkelt skulle ta för lång tid. Att dokumentera elevers dialoger och redovisningar uppfattas som synnerligen besvärligt. Lärarna tycker att de har för stora grupper för att hinna höra på allihop.

Tillgången på tekniska hjälpmedel för inspelning tycks också variera; en lärare använder sig av kassetband, en annan dator medan en tredje har tillgång till en språkstudio.¹¹² När lärarna bedömer elevernas muntliga förmåga dokumenterar de i första hand grammatiska fel, uttal och flyt. Några av lärarna antecknar endast elevens eventuella misstag¹¹³. Arbetet med traditionell ESP är bra, men risken finns att den muntliga produktionen glöms bort. Därför, menar Askevik, bör man utveckla en digital form av portfolion som kan innehålla både ljud och bildfiler.

3.5.5 Språkavhopp på gymnasiet

Ett annat examensarbete, *En studie om avhopp i moderna språk, Finns det några skillnader i avhopp av moderna språk beroende på vilket språk som läses och vilka elever som läser det?*, författat av Sara Andersson och Evelina Johnsson, tar upp avhopp i moderna språk på gymnasiet.¹¹⁴ Författarna har inspirerats av en omfattande undersökning som Skolverket gjorde 2003 om varför elever på gymnasiet hoppar av sina studier i moderna språk. Denna undersökning kom fram till att eleverna tyckte att undervisningen var ointressant och hade för stort fokus på grammatik.¹¹⁵ Vanliga skäl till avhopp bland dessa elever var ”dåliga pedagoger” och ”tråkig undervisning”. Andra skäl som anges är de många vikariebytena vilka leder till att undervisningen blir lidande.¹¹⁶ Runt hälften av de tillfrågade menar att de hoppat av med anledning av strategiska skäl.¹¹⁷ Man upplevde också att de flesta avhoppet skedde i steg 3, detta menade man skulle kunna ha att göra med att hoppet från högstadiet till gymnasiet blev för stort.¹¹⁸

¹¹⁰ Ibid., s. 156.

¹¹¹ Askevik, F. (2009). *Dokumentation av elevernas muntliga färdighet i moderna språk*, Examensarbete, Malmö högskola.

¹¹² Askevik, s. 27.

¹¹³ Ibid., s. 29.

¹¹⁴ Andersson, S & Johnsson E (2006), *En studie om avhopp i moderna språk, finns det skillnader i avhopp av moderna språk beroende på vilket språk som läses och av vilka elever som läser det?*, Examensarbete, Göteborgs universitet

¹¹⁵ Andersson, S & Johnsson, E. (2006). s.8.

¹¹⁶ Andersson & Johnsson, s.9

¹¹⁷ Ibid., s. 26

¹¹⁸ Ibid, s. 28.

Andersson och Johnsson ville också ta reda på hur många som bytt lärare. De tänkte att detta skulle påverka undervisningen negativt och i längden kanske leda till fler avhopp. Författarna antog att spanskan skulle vara mest drabbad av lärarbyten. Frågan löd ”Bytte din språkgrupp lärare någon gång under den tid som du läste språket?”¹¹⁹ Enkäten gav endast möjlighet att svara ja eller nej på denna fråga. Efter datainsamlingen skrev Andersson och Johnsson att ”Vi fick förkasta vår hypotes eftersom spanskan endast kom på femte plats där 16,2 % bytt lärare medan tyskan befann sig i ledning med 33,3 %.”¹²⁰ I uppsatsens Figur 2. finns några cirkeldiagram med rubriken ”Fördelningen av lärarbyten beroende på språkval” och ovanför varje cirkel står ”Lärarbyten i spanska”. I cirkeln finns ett fält markerat ”NEJ 16,2 %” och ett annat markerat ”JA 83,8 %”. Motsvarande siffror för lärarbyten i tyska är ”NEJ 33,3 %” och ”JA 66,7 %”. Det är något otydligt hur dessa diagram skall förstås. Författarna menar att tyskan var hårdast drabbad av lärarbyten.¹²¹ Som jag ser det har 83,8 % haft lärarbyten i spanska medan endast 66,7 % har haft lärarbyten i tyska. Precis som Andersson och Johnsson antog är spanskan värst drabbad av lärarbyten. Frågan om lärarbyten är intressant och förtjänar att undersökas vidare. I denna undersökning är det oklart om man även inräknade hur många gånger man eventuellt bytte lärare, vilket innebär att man gick miste om möjligheten att jämföra de som kanske bytt lärare en enda gång och de som tvingats byta fem gånger.

3.6 Sammanfattning av den teoretiska bakgrunden

Det är inte som man befarat att antalet elever som hoppar av sina språkstudier ökat de senaste åren. Enligt Skolverkets statistik från 1985 läste 50,5 % moderna språk och enligt statistik från åren 2003/2004-2010/2011 har antalet språkstudierande elever med en del mindre avvikelser gått från 65 % till 67,1 %. Detta tyder snarare på en ökning än en minskning.

Teorierna kring varför eleverna väljer att hoppa av varierar. Lärare och skolledare tenderar att anse att det handlar om att eleverna gör strategiska val.¹²² Man tänker sig att ett dåligt betyg i moderna språk skulle sänka elevens medeltbetyg eller att eleven därför behöver fokusera på viktigare ämnen, såsom engelska, svenska eller matematik. Eleverna uppger oftast att det är för svårt, att det tar för mycket tid i anspråk och att undervisningen är tråkig och enformig.¹²³ Vi har i ett antal undersökningar sett att många lärares undervisning inte har stöd i kursplanerna och att betygssättningen inte sker i enlighet med de kriterier som finns i Lpo 94. Det förefaller som om det är vanligt att lärarna inte ger det stöd eleverna har rätt till enligt skollagen, både eleven och läraren verkar vara överens om att det är bäst att eleven avbryter sina språkstudier.

¹¹⁹ Ibid., bilaga 1.

¹²⁰ Andersson, S & Johnsson, E (2006), En studie om avhopp i moderna språk, finns det skillnader i avhopp av moderna språk beroende på vilket språk som läses och av vilka elever som läser det?, Göteborgs universitet, s. 17.

¹²¹ Andersson & Johnsson, s. 17.

¹²² Med strategiska val menas att eleverna tycker att det ger bättre utdelning i form av högre betyg att läsa SvEn, eller lägga tid på något annat.

¹²³ Belägg för detta finner vi i Skolinspektionens granskningar, Skolverkets rapporter och i en mängd forskningsarbeten.

Eleverna som valt spanska står idag för de flesta avhopp. Ämnet spanska har vuxit dramatiskt sedan det introducerades på allvar 1994. Det är för närvarande det avgjort populäraste språkvalet i landet. Avhoppet i spanska har ökat, men det i takt med att antalet studenter som läser språket ökat. Spanska har idag fler avhopp än franskan och tyskan procentuellt. Som skäl till att just eleverna som läser spanska hoppar av har man angivit det stora antalet obehöriga lärare. Man räknar med att ca 38 % av spansklärarna är obehöriga. Innan spanskan blev populär hade tyskan, som då var det största språket, fler avhopp än spanskan har idag.

Pojkar hoppar av sina studier i större omfattning än flickor i alla moderna språk. Pojkarna har lägre betyg än flickorna i alla ämnen utom idrott och hälsa, särskilt stor skillnad i betyg ser vi i moderna språk. En vanlig uppfattning är att flickor i allmänhet skulle vara bättre än pojkar på språk och kommunikation, men vi finner att den minsta betygsskillnaden mellan flickor och pojkar i ämnet engelska. En del forskare (Pavy 2006) menar att ämnet moderna språk är lärarcentrerat eftersom elevens enda kontakt med språket går via läraren. Vägarna till det engelska språket är många och mycket mer lättillgängliga. Detta gynnar flickorna eftersom deras kontakter med läraren oftare rör själva undervisningen. (Einarsson, Pavy) Pojkarnas kontakt med läraren handlar till större del om tillsägelser och bekräftelsebehov. Dessutom verkar pojkar ha vissa svårigheter med att acceptera en monoton undervisning som är inriktad mer mot grammatik och form än kommunikation och funktion.

Ett flertal granskningar, rapporter, artiklar och uppsatser tyder på att språklärarna i stor utsträckning inte följer kursplaner och betygskriterier. Undervisningen kritiseras av Skolinspektionen, Skolverket och eleverna för att vara monoton, tråkig och formcentrerad. Ytterst få lärare jobbar aktivt med den kommunikativa språksynen. Ytterst få lärare tror att en förändring i undervisningen skulle få eleverna att fortsätta studera moderna språk. Därför vänder jag nu blicken mot lärarna, kanske kan de framgångsrika lärarna ge oss några ledtrådar i hur man kan göra för att fortsätta att motivera eleverna att vara kvar? Den bild av språkläraren som framträder efter ovanstående litteraturgenomgång är inte alltför upplyftande. Därför ville jag undersöka om denna bild går att verifiera eller falsifiera genom att besöka några skolor och intervjua några lärare i moderna språk.

4. Syfte och frågeställningar

Undersökningens syfte är att försöka ta reda på hur lärarens egenskaper och arbetssituation påverkar elevernas avhopp i moderna språk.

I litteraturstudierna ovan har der framkommit att graden av behörighet varierar, jag vill därför se hur det förhåller sig med den saken på de skolor jag besökt. Anledningen till att jag också frågar om ålder och år i yrket har att göra med att det kan tänkas vara så att en lärare som tog sin examen när Lgr 80 gällde kanske har svårt att anpassa sig till nya läroplaner, därför hamnar svaren på åldersfrågorna inom kategorin behörighet. Eftersom begreppet engagemang är tämligen brett behöver det definieras och operationaliseras.¹²⁴ En lärare med *engagemang* i denna studie är en person som vill utveckla och förbättra sina redan goda kunskaper i pedagogik och i målspråket. Min ambition är att genom frågor om lärarens relation till målspråket, synen på den egna undervisningen och fortbildning få en bild av hur engagerad läraren är.

¹²⁴ Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H och Wängnerud, L (2007) *Metodpraktikan, konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Nordstedt Juridik, Stockholm, s. xx

Med *stödinsatser* menar jag här den kraft och energi som läggs på att behålla elever med bristande motivation i språkgruppen. Litteraturen ger vid handen att många lärare inte är benägna att erbjuda stöd till de elever som är i särskilt behov av det. Frågorna om gruppstorlek, hur många skolor man jobbar på och sysselsättningsgrad gäller lärarnas arbetsituation och syftar till att få veta hur pass stressade de är. Jag utgår ifrån att stress påverkar undervisningen negativt.

5. Metod

För att få svar på mina frågor var jag tvungen att göra ett antal metodval. Hur jag resonerat kring dessa val skall jag redogöra för här nedan.

5.1 Metodval

Jag har använt mig av en kvantitativ lärarenkät och kvalitativa lärarintervjuer. Med tanke på respondenternas ringa antal kan nog även lärarenkäten räknas som kvalitativ. Från början hade jag tänkt göra kvantitativa enkätintervjuer med elever på ett antal skolor för att fråga dem om deras syn på språkvalen, men jag ändrade mig. Det finns redan relativt många studier som har gjorts på detta område. Men i dessa arbeten har också det framkommit att man kanske också borde titta på lärarnas betydelse för avhoppet. På detta område har betydligt färre studier gjorts varför jag nu åtar mig detta. Inledningsvis hade jag vissa dubier angående intervjuerna med språklärarna, jag funderade på om man inte kunde få uppfattningen att mitt syfte var att ”sätta dit” lärarna, det var verkligen inte min avsikt, tvärtom. Genom att belysa deras situation hoppas jag kunna underlätta den.

Innan jag började intervjuerna informerade jag om studiens syfte och utförande, försäkrade mina informanter om att deras skola och de själva skulle anonymiseras. Samtycke till medverkan fick jag muntligt av alla deltagande. I min studie har jag tagit hänsyn till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer.¹²⁵

5.2 Utformningen av enkäten och intervjufrågorna

Jag ville börja intervjun med en relativt kort enkät för att klara av några enkla frågor fort (se bilaga 1). Enkäten följdes upp av ett antal intervjufrågor. Jag utgick från en fast mall (se bilaga 2) men var öppen för följdfrågor. På så vis förvissade jag mig om att jag skulle få svar på alla mina frågor, men låste mig heller inte helt till formuläret. Svaren skrev jag ner under samtalsgången. Jag valde att inte spela in intervjuerna för att jag bedömde att det skulle vara snabbare att skriva ned svaren vid intervjutillfället. Det är möjligt att jag missade någon enstaka nyans eller en formulering, det är också möjligt att mitt skrivande bromsade ordflödet vid själva intervjutillfället, men jag tror inte att det hade någon reell effekt på lärarnas svar.

Jag är i första hand ute efter att få veta om språkläraren är behörig och om behörigheten verkligen spelar någon roll för avhoppet. Det är en fråga som ofta debatteras, jag tycker mig inte kunna se några tydliga fakta som bevisar varken det ena eller det andra. Anledningen till att jag frågar om var och när läraren tog sin examen har att göra med att jag tänker mig att en

¹²⁵ Vetenskapsrådet, (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

lärare som tog sin examen för många år sedan kanske inte är så bekant med de kursplaner som introducerats efteråt.

Med hjälp av frågorna ”Vilka ämnen undervisar du i, hur många procent?”, ”Hur många skolor har du jobbat på?” och ”Jobbar du på flera skolor nu?” tänker jag ta reda på i vilken omfattning lärarna är ettämneslärare. Jag tänker mig att en ettämneslärare inte får så många procent, jobbar på flera skolor och därför hamnar ”utanför” i arbetslaget och på skolan. Är läraren ”uppdaterad” i sitt ämne? När tog man examen, vilket relation har man till målspråket, har man kontakt med målspråkslandet? Har hon/han kanske sina rötter där? Kanske bor hon/han med en native speaker? Jag passar också på att fråga om ämneskonferenser och fortbildning, dels för att det har att göra med hur uppdaterade lärarna är, men kanske mest för att de själva skall bli uppmärksamma på hur länge sedan de hade möjlighet att gå på ämneskonferens eller fortbildning. Om de hade varit på någon fortbildning skulle jag följa upp med ett antal följdfrågor om vems initiativet var och om utbildningen påverkat arbetet efteråt.

Ett noggrannare källstudium före intervjuerna hade gjort att en del frågor blivit mer precisa. Detta arbete ses som en förstudie till en större undersökning där man på allvar går in och undersöker hur lärarna arbetar, samarbetar och implementerar de nya läroplanerna. Man skulle se hur de handskas med elever som är i behov av särskilt stöd, hur de ser på kunskapskraven och målen, hur de individualiserar undervisningen osv. Tidsbrist gjorde att jag var tvungen att göra intervjuerna så snabbt som möjligt och därför inte fick med en del frågor som senare skulle visa sig mycket intressanta att ha svar på. Jag borde ha frågat om de har gjort några åtgärdsprogram, om de använde de nationella proven, vad de i så fall tycker om dessa. Vad anser de om betygskriterierna? Ligger de på för låg nivå eller för hög?

5.3 Urval

För att få ett så representativt material som möjligt har jag valt att göra mina intervjuer i ett storstadsområde. Tanken var att få med några skolor i centrum och någon enstaka skola i stadens ytterområden och då också få med någon skola från såväl västra och de östra regionerna. Två friskolor skulle också tas med i undersökningen, en med till största delen ”invandrare” och den andra med till största delen etniska svenska elever. I slutändan visade det sig inte vara möjligt att genomföra intervjuer på de skolor jag valt ut. Ett flertal skolor svarade inte i telefon överhuvudtaget, en del hade inte ens telefonsvarare. Att försöka göra intervjuer och enkätundersökningar med skolpersonal i slutet av terminen var synnerligen olämpligt. De som till sist ställde upp var språklärare från fyra olika friskolor i Göteborg. Min förhoppning var att åtminstone få tag på en representant för varje språk på varje skola men också detta misslyckades. Mitt urval blev således ett slags tillgänglighetsurval. Samtliga är verksamma på skolor där jag själv jobbat eller vikarierat. Språklärarna kom från fyra friskolor i Göteborg. Jag har namngivit lärarna och skolorna på följande vis:

Lärare	Ämneskombination	Skola	Ålder
J	Tyska/Engelska	1	50-54
K	Franska/Svenska	1	35-39
L	Spanska/Idrott och hälsa	2	-29
M	Spanska	3	45-49
N	Spanska/musik	4	-29
O	Franska/Svenska	4	40-44

De till synes märkliga åldersindelningarna kommer av att jag använt mig av samma åldersgrupperingar som Skolverket i sin statistik av lärare. Skola 1 är en liten friskola vars elever kommer ifrån relativt välbärgade familjer. De har inga parallellklasser i högstadiet. Skola 2 är en friskola i centrala delarna av staden vars elever till stor del är av invandrabakgrund, de har inte heller några parallellklasser i högstadiet. Skola 3 ligger i en rik stadsdel. Skola 4:s elever kommer från olika typer av upptagningsområden. I högstadiet har man två till tre parallellklasser.

5.4 Genomförande

Intervjuerna genomfördes dagtid mellan 2011-12-13 och 2011-12-19. Först informerades lärarna om de etiska principerna och om studiens syfte. Sedan fick de fylla i enkäten (bilaga 1) och därefter gick jag igenom intervjuformuläret (bilaga 2), där det var av intresse fortsatte jag med följdfrågor. Var intervjuerna ägde rum kanske påverkade svaren, därför redogör jag för hur de gick till. På skola 4 var vi i lärarrummet, där var stundom inte helt lugnt, lärare O:s svar påverkades förmodligen av detta, hon svarade oftast kort och utvecklade inte gärna några längre resonemang. På skola 1 befann sig Lärare J i samma rum som lärare K. Lärare K hade vid intervjutillfället haft en lång dag och var inte särskilt utförlig i sina svar. Lärare K:s svar blev mer diskursiva, kanske för att hon är mer engagerad och kanske för att skola 1:s lärarrum ligger så avskilt och att hon hade gott om tid. På skola 2 satt jag och lärare L i ett mindre konferensrum men mot slutet av intervjufrågorna blev det lite ont om tid och det är möjligt att jag hade fått mer utvecklade svar om jag haft mer tid. Intervjun med lärare M ägde rum på ett stillsamt café. Reliabilitet är ett mått på en undersöknings tillförlitlighet.¹²⁶ Det är möjligt att deras svar påverkats av att vi var bekanta, jag är dock tveksam till att det i större utsträckning verkligen skulle påverka undersökningen som sådan. Valida frågor är utformade på ett sådant sätt att man får svar på de frågeställningar man har.¹²⁷ Det var svårt att i förväg veta om alla frågor skulle komma att visa sig vara valida. Det berodde på svaren som jag ännu inte fått. Det hade varit lämpligt att först göra en förstudie, men tiden tillät inte detta.

5.5 Etiska aspekter och generaliserbarhet

Innan enkäten fylldes i och intervjuerna påbörjades informerades samtliga lärare om att deltagandet var frivilligt och att de hade möjlighet att avbryta om de inte längre ville medverka i studien samt att de skulle vara anonyma. Därefter meddelades lärarna om undersökningens syfte. De lärare som deltagit i denna studie har anonymiserats genom att de tilldelats en bokstav från K-O, detta för att undvika den likhet med betygssystemet A-G. Även skolornas lärarna var verksamma vid gavs alternativa namn, av utrymmesskäl en siffra.

¹²⁶ Stukát, S (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*, Studentlitteratur, Lund, s. 125.

¹²⁷ Stukát, 2005, s. 25.

6. Resultat

I resultatdelen har jag försökt att koppla lärarnas enkät och intervjusvar till de fem begreppen behörighet, engagemang, stödinsatser, arbetssituation och utveckling i min frågeställning. Jag är medveten om att gränserna mellan dessa är otydliga och att de oundvikligen påverkar varandra, men jag använder mig av dem ändå för att få en bättre överblick över materialet.

6.1 Behörighet

Alla lärarna hade pedagogisk behörighet. En av de intervjuade, lärare L, har inte ämnesbehörighet i spanska, lärare M har ämnesbehörighet och en förskolelärarexamen men är under utbildning för grundskolans senare år. Endast lärare M är ettämneslärare. De övriga var helt behöriga och hade svenska eller engelska i sin ämneskombination. Lärare L var behörig i idrott och hälsa samt geografi.

6.2 Engagemang

De intervjuades intresse för och kontakt med målspråket varierade en hel del. Lärare J har ett allmänt språkintresse. Lärare K har varit au-pair, studerat i Göteborg, varit utbytesstudent i Paris. Hon åker så ofta hon kan, ungefär vart annat år, till Frankrike. Lärare K håller sig i övrigt uppdaterad med fransk musik och film. Lärare L har arbetat ett år i Argentina varefter hon studerade i Spanien ett år i samband med ett utbytesprojekt på lärarprogrammet där hon också läste spanska. Lärare M fantiserade om Spanien redan som 5-åring. Hon växte upp i en flerspråkig miljö och bodde senare i Spanien en tid i tjugoårsåldern. Hon har fortfarande regelbundna kontakter med målspråksländer. Lärare N tyckte att spanska var det näst roligaste ämnet i skolan, det roligaste ämnet var musik. Lärare N var på ett 10 dagars utbyte i Spanien i gymnasiet.

Lärare O har alltid gillat franska, har jobbat som au-pair ett år i Frankrike och har bott ihop med en fransman. Hon åker då och då till Frankrike. Lärare K använder sig av material från Utbildningsradion, filmer, musik, streaming i sin språkundervisning. I svenskan har eleverna bloggar och lärare K skulle vilja utveckla det för franskeleverna också. Lärare M ägnar sig relativt mycket åt realia, hon är mån om att presentera målspråksländernas kultur på olika sätt och hon vill inte fastna i traditionell undervisning. Ibland visar hon upp och lär ut danser och dricker maté när man pratar om Argentina¹²⁸.

Även vad gällde ämneskonferenser varierade svaren väldigt mycket. På skola 1 kunde lärarna inte minnas när de varit på ämneskonferens i moderna språk. Lärarna J och K hade båda varit på fortbildning endast en gång (på språklärardagarna) under de elva respektive tolv år de varit verksamma vid skola 1. Lärare L på skola 2 hade varken hunnit gå på ämneskonferens eller fortbildning, hon hade bara varit verksam under höstterminen 2011. Lärare M var på ämneskonferens vårterminen 2010 men har inte varit på någon fortbildning. På skola 4 har lärare N varit på ämneskonferens för någon månad sedan, medan franskläraren, lärare O, inte kunde eftersom hon även har ämnesansvar i svenska. Ämneskonferenser förefaller dock vara relativt högfrekventa på denna skola, enligt de intervjuade sker detta på grund av drivande individer bland språklärarna.

¹²⁸ En varm dryck som påminner om te, vanlig i Argentina och en del andra länder i Sydamerika.

6.3 Stödinsatser

De flesta har haft enstaka avhopp bland sina elever. Ingen av de tillfrågade språklärarna för någon statistik över avhopp. Lärarnas uppfattningar om elever som hoppar av sina studier i moderna språk är någorlunda samstämmiga.

”Svaga elever som behöver lägga kraft på annat.” (lärare J)

”Elever som haft svårt i skolan överhuvudtaget.” (lärare K)

”De som bytt har behövt byta.” (lärare K)

”I något enstaka fall rör det sig om elever med invandrarbakgrund som har haft det jobbigt med svenskan.” (lärare M)

”De trodde det var lätt.” (lärare M)

”Alla som har behövt har fått extra stöd.” (lärare M)

”Mer en fråga om lättja än ett strategiskt val.” (lärare M)

Lärare M betonar vikten av personliga relationer när man skall hantera elever som kanske vill sluta läsa moderna språk. Hon engagerar sig, peppar och ringer föräldrar om eleverna är sjuka osv. Hon orkar göra detta eftersom hon inte jobbar heltid och inte har så många elever. Lärare M stöttar och skapar en ”G-kurs” för de elever som vill hoppa av. ”Alla måste inte kunna alla undantag i preteritum.” Lärare N menar att ”Studiesvaga uppmuntras att lämna gruppen medan slarvrar uppmuntras att vara kvar”. ”Eleverna som hoppar av klarar inte tempot, de är oftast svaga i andra ämnen. Betygen i åk 8 leder till en viss skärpning. Det skall bli intressant att se om det blir någon förändring nu när betygen i språk kommer att sättas redan i åk 7.” Lärare N håller på med ett repetitionsmaterial som är riktat till elever på gränsen till IG. Lärare O ogillar målet att alla ska läsa moderna språk, det kan räcka att alla har provat på i åk 6. Man skall inte tvinga alla att läsa så mycket, menar hon. På skola 1 har man haft extra engelska i första hand men det har även förekommit stöttning i andra ämnen, i kärnämnen, men det är ingenting man går ut med. Det finns ingen SvEn grupp i åk 6-7 på skola 4. På skola 2 har man stora SvEn grupper i alla årskurser på högstadiet. Lärare J har inte några avhopp bland sina elever, hon har i nuläget endast en liten grupp i tyska på 4 elever.

6.4 Arbetsituation

Ingen av lärarna jobbade på mer än en skola i nuläget. Elevgruppernas storlek varierade avsevärt, tyskläraren J, hade endast en grupp med 4 elever medan spansklärarna L, M och N, hade flera grupper med fler än 20 elever. Som mest hade lärare N, 24 stycken, något hon upplevde som direkt olämpligt. De flesta har jobbat på två eller tre skolor hittills. Lite anmärkningsvärt var att lärare J bara jobbat på en skola och det i tolv år. Lärare L, som är relativt ny i yrket, hon tog examen VT 2011, upplever sig lite ensam i sin språkläroll. Hon utgår mycket ifrån läroboken men använder sig också till viss del av streaming. Hon är tydlig med mål för varje lektion. Hon upplever att det är svårt att hinna med att uppmärksamma alla elever samtidigt då flera av hennes grupper är stora och i dessa finns många elever i behov av särskilt stöd. Vissa lektioner fokuserar hon på en elev i taget. Lärare L förefaller inte störas av elevgruppens storlek på samma sätt som lärare N som anser att:

”Det borde finnas gränser för hur många elever man har!”

”Inte fler än 12 elever i varje grupp, de vågar inte prata inför en grupp på 23 pers”

Lärare N menar att denna stora grupp gör att hennes undervisning blir mer ”traditionell” och mindre kommunikativ.

6.5 Utveckling

Lärare J vill fortsätta låta eleverna testa alla språken under en termin för att de därefter ska kunna göra ett genomtänkt språkval. För att förbättra sin situation som lärare skulle hon vilja ha mer fortbildning. För att utveckla sitt eget skolarbete skulle hon vilja ha mer kunskap om hur man hanterar ny teknik, såsom smartboard¹²⁹ osv., men med alla nya tekniska hjälpmedel måste också personalen fortbildas. Lärare K skulle vilja individualisera undervisningen mer men det är komplicerat menar hon eftersom:

Det blir ofta så att man håller ihop gruppen, så att den inte spretar för mycket. Det är lättare att låta duktiga elever utvecklas på egen hand i ämnet svenska än i franska, de har inte riktigt alla verktygen för att klara sig själva än. Det går inte att individualisera hur mycket som helst, språk lär man sig inte själv, man lär sig tillsammans.¹³⁰

Lärare K tycker att det är onödigt arbetsamt att man själv hela tiden måste söka information om den senaste forskningen, det borde finnas en naturlig plattform för utveckling i skolan. Det borde finnas en ständig koppling till gymnasiet och universitet, säger lärare K. Lärare M skulle vilja vara bättre på att hantera ny teknik. Hon har aldrig fått någon utbildning i detta. Å andra sidan förväntar sig hennes elever inte det. ”Alla-ska-med-tänket gör att de starka eleverna missas lite”, anser lärare O. Tyvärr hinner man inte med samarbete med övriga lärare, administration tar för mycket tid, fortsätter lärare O. Lärare N skulle vilja ha bättre material vad gäller hörförståelse. Lärare N efterlyser mer diskussion om nya betyg och fler bedömnings-exempel. Lärare O arbetar med ett ljudbaserat läromedel med stort fokus på muntlig kommunikation. Franskeleverna i årskurs 6 använder sig knappt av någon skriven text alls. Ibland använder sig lärare Os elever i sexan av datorer, men de leker mycket och gör annat.

6.6 Resultatsammanfattning och analys

Alla de intervjuade språklärarna är kvinnor. En av de tre spansklärarna är ettämneslärare. Av spansklärarna var en helt behörig, en var inte ämnesbehörig och den sista var under utbildning. Ingen av de intervjuade språklärarna hade rötter i något målspråksland. Alla utom tysk-läraren uppgav att de hade bott i något målspråksland en längre tid. Ingen jobbade på flera skolor samtidigt, lägsta sysselsättningsgrad var 65 %. Samtliga lärare tycker i princip att avhopp är i sin ordning eftersom de som hoppar av oftast riskerar att inte få godkänt i något kärnämne. Lärare M tar sig dock tid att peppa elever som ”ligger på gränsen”. Därför vidtar man inte heller några direkta åtgärder för att få eleverna att fortsätta läsa moderna språk. Detta verkar stämma hos alla lärarna. Antalet elever i språkgruppen verkar inte vara något bekymmer, endast den lärare som hade en grupp med 24 elever var missnöjd med gruppstorleken. Hon menar också att gruppens storlek leder till en undervisning som är mer centrerad kring form än funktion. Det var en del variation i svaren vad gällde ämneskonferenser. På skola 4 har man regelbundna ämneskonferenser, medan de övriga lärare knappt varit på någon äm-

¹²⁹ En smartboard är ett slags elektronisk whiteboard.

¹³⁰ Intervju med lärare K.

neskonferens överhuvudtaget. De kommer i regel inte iväg på fortbildning, endast lärarna på skola 1 hade varit på fortbildning och de hade jobbat på samma skola i 10 respektive 12 år. Lärarna på skola 3 och 4 tänker att de nog skulle få gå på någon form av fortbildning om de bara bad om det, men det har inte blivit av. Ambitionsnivån varierar mycket bland informanterna. Lärarna K, M och O verkar vara särskilt engagerade. Lärare K använder många olika medier och arbetssätt, lärare M lägger mycket tid på varierad undervisning och engagerar sig i eleverna medan lärare O har ett annorlunda läromedel och har stort fokus på den kommunikativa språksynen.

Det bör påpekas att de två av de lärare som förefaller vara särskilt engagerade inte hade heltidstjänster. Lärare K jobbade 75 % och lärare M 65 %. De som verkade vara mest stressade, lärare N och lärare O, hade heltidstjänster.

7. Diskussion

Vi har sett att antalet avhopp och mängden elever med betyget IG är påfallande många i spanska jämfört med andra moderna språk. Det faktum att många spansklärare är obehöriga har kopplats ihop med detta. En rapport från Skolinspektionen menar (i kapitel 3.3) att obehöriga lärare skulle vara sämre på att entusiasmera eleverna och inte ha förmåga att ge eleverna tillräckliga kunskaper för att nå målen. Men enligt statistiken har inte avhoppet i moderna språk som helhet ökat sedan 1985. Avhoppet i spanska har däremot ökat, men det i samma takt som spanskstudenter blivit fler. Under åttiotalet var avhoppet störst bland de elever som läste tyska. Även efter att spanskan gjort entré i skolan stod tyskan procentuellt för de flesta avhoppet. Detta trots att tysklärarna förmodligen var behöriga. Detta är ett antagande, jag vet inte hur diskussionerna om varför så få läste moderna språk gick i mitten på åttiotalet. Om nu lärarens behörighet skulle vara den avgörande faktorn för elevernas avhopp i moderna språk kunde man vänta sig att spanskan redan från början skulle lida av många avhopp eftersom många spansklärare rimligen var obehöriga även då. Så förhåller det sig dock inte. Däremot förefaller det vara så att om många elever läser ett visst språk hoppar fler elever av från just det språket. Jag tror att det beror på mängden elever i språkgruppen, inte på språket i sig.

Man har också hävdats att obehöriga lärares undervisning skulle vara sämre än behörigas och att detta skulle då ta sig uttryck i lägre betyg. Efter att ha studerat betygsstatistiken för alla grundskolans ämnen har vi sett att det är matematik och NO, och inte moderna språk, som står för den största andelen IG. Lärarna i dessa ämnen är till största delen behöriga medan de ämnen som i princip är fria från IG är ämnena hemkunskap, slöjd, bild och musik. Inom denna ämnesgrupp finner vi också den största andelen obehöriga lärare. Det är alltså felaktigt att påstå att obehöriga lärare per automatik skulle innebära lägre betyg, snarare tvärtom. Jag kan i min undersökning inte se några fakta som säger att obehöriga skulle vara sämre än behöriga lärare. Några studier kring detta har jag inte påträffat.

Lärares engagemang anser jag vara en av de viktigaste faktorerna för god undervisning, men begreppet engagemang är svårdefinierat och därför komplicerat att studera. I min undersökning försökte jag genom att fråga lärarna hur de såg på sin egen undervisning utvärdera i vilken mån dessa var engagerade. Trots denna något oprecisa fråga kunde jag urskilja skillnader i lärarnas svar. Lärare N, som var behörig tvåämneslärare lade merparten av sin energi på det

andra ämnet, medan den obehöriga ettämnesläraren M verkade vara synnerligen engagerad. Själv påstod hon att hon kunde ha ett sådant engagemang eftersom hon inte jobbade heltid.

Ytterligare en faktor som påverkar antalet avhopp i moderna språk är hur man i skolorna hjälper elever i behov av stöd. Eftersom det är möjligt att hoppa av sina språkstudier blir det sällan tal om några stödinsatser. Man kan inte klandra läraren för detta eftersom det rimligen är svårt att hjälpa en elev som redan bestämt sig för att hoppa av. Specialpedagogernas hjälp är knappast att räkna med eftersom dessa sällan har moderna språk i sina ämnes-kombinationer. Det är inte självklart att extra stöd nödvändigtvis måste utgå från en specialpedagog, språkläraren kan mycket väl själv erbjuda eleven extra stöd. Om läraren upptäcker att en elev riskerar att inte nå målen måste läraren genast uppmärksamma det och göra något åt detta med en gång. De flesta avhopp i moderna språk sker i åk 8 vilket beror på att det var den årskursen man för första gången fick betyg. Från och med höstterminen 2012 kommer eleverna få betyg redan årskurs 6. Det är inte ovanligt att elevens kunskapsnivå uppmärksammas först i samband med att lärare sätter betyg. Jag tror därför att många lärare "väntar" till åk 8 innan man tar tag i eventuella stödinsatser vilket innebär att eleven kanske redan ha gett upp hoppet att nå betyget G. Med tanke på vad som står i Europakommissionens direktiv om att alla elever skall ges möjlighet att lära sig två språk utöver modersmålet kan inte lärare skicka elever till Sv/En utan att lämpliga stödinsatser först har satts in.

Skolinspektionen menar att många som hoppar av sina språkstudier inte är i behov av extra engelska eller svenska och mycket väl skulle kunna fortsätta läsa moderna språk. Som vi sett i teoridelen tycker många elever att språkstudier är för tidskrävande. Har eleven väl fått en s.k. betygsvarning förstår jag att han/hon gärna hoppar av. Skolverket och Skolinspektionen antyder att ansvaret för de låga betygen och avhopp inte ligger hos eleverna utan hos lärarna själva. Det verkar vara vanligt att språklärarna inte bedriver sin undervisning utifrån gällande kursplaner och ställer kraven för G för högt. Om språklärarna uppdaterade sig vad gäller dagens kunskapskrav skulle fler elever nå målen, behovet av stödinsatser minska och avhopp bli färre.

Läromedlen i språk är i regel inte utformade på ett sätt som underlättar undervisning på individuella nivåer, dvs. att eleverna inte kan arbeta i enlighet med sin kunskapsnivå. Matematikböcker, som exempelvis "*Matteborgen*", har ofta en rad olika svårighetsgrader i samma bok. Ett läromedel i SO, "*SO-direkt*" har i sin lärarhandledning ett utförligt material för elever i behov av särskilt stöd. Flera språklärare både i min och andras undersökningar efterfrågar någon form av G-kurs eller repetitionsmaterial. Lärarna M och N i min undersökning håller på att på egen hand utarbeta nivåanpassat extramaterial men ingen av dem är färdig med detta trots flera års arbete. Eftersom det fortfarande är möjligt att hoppa av sina studier i moderna språk har man inte gjort läromedelsförfattarna medvetna om att det finns ett behov av stödmaterial på samma sätt som i en del andra ämnen. Lämpligt vore om detta material bestod i en enklare utgåva av ursprungsmaterialet och inte var en helt egen skrift. Detta för att eleverna som arbetar med de enklare böckerna inte skall skiljas ut så tydligt och för att alla eleverna i möjligaste mån skall kunna undervisas samtidigt.

Det kan verka självklart att elevgruppens storlek har betydelse för studieresultaten, men i de studier jag har tagit del av har inte detta någon avgörande betydelse. Man menar att läraren upplever mer stress i en stor elevgrupp men att eleverna inte blir lidande. Det är möjligt att eleverna upplever att de lär sig lika mycket i en stor klass som i en liten, men jag har svårt att

förstå att eleverna inte skulle påverkas negativt om deras lärare var stressad. Men i dessa undersökningar har man inte specifikt studerat språklärare. Det är rimligt att tänka sig att en lärare har mindre tid till varje elev i en stor klass. Tyskläraren J, som bara hade en mycket liten grupp med 4 elever, uppgav att hon inte haft några avhopp alls medan spanskläraren N uppgav att hennes undervisning inte blev "särskilt kommunikativ" på grund av att gruppen bestod av 24 elever. Läraren har inte tid att se, hjälpa och motivera alla i en stor grupp. Det finns anledning att anta att det leder till lägre betyg och fler avhopp.

I mitt intervjumaterial saknas män, det beror på att jag inte fick tag i några manliga språklärare. Det är olyckligt eftersom jag gärna hade tittat närmare på huruvida könsskillnader påverkar skolresultaten i moderna språk. De undersökningar om hur lärarens kön påverkar betygen som gjorts har inte specifikt studerat språkundervisningen, men en vanlig föreställning bland lärare är att flickor i största allmänhet skulle vara bättre än pojkar i språk. Mattias Sjöstrand på Skolverket hävdar att flickor bl.a. skulle vara mer kommunikativa. Detta är problematiskt eftersom Einarssons forskning visar att lärarnas förväntningar påverkar elevernas resultat. På så sätt bidrar lärarna alltså till orättvisa betyg och förstärker stereotypa könsrollsuppfattningar eftersom pojkarna missgynnas då man förväntar sig att de skall vara sämre på att kommunicera. Det är märkligt då skillnaderna i pojkars och flickors betyg är som störst i moderna språk men väldigt små i engelska. Dessa två ämnen som ger betydande utrymme för elevernas kommunikativa förmågor. Skillnaderna tror jag, precis som Pavy, har att göra med att ämnet moderna språk är väldigt lärarcentrerat. Möjligen kan skillnaderna i pojkarnas betyg ha att göra med att engelska är ett kärnämne och därför tas på betydligt större allvar. De elever som riskerar att inte få något betyg uppmärksammas och får möjlighet till extra stöd på ett sätt som inte sker i moderna språk.

De moderna språken kan inte räkna med att få den draghjälp som engelskan får genom det enorma och relativt lättillgängliga utbud av engelskspråkig populärkultur i form av film, musik, dataspel osv. Pavy menar att eleverna är mer beroende av hjälp från sin lärare i moderna språk än i andra ämnen, eftersom språkläraren kanske är elevernas enda kontakt med målspråket överhuvudtaget. Att pojkarna i Sverige får relativt bra betyg i engelska har inte nödvändigtvis med läraren att göra, de tillägnar sig kunskaper i engelska på egen hand utanför skolmiljön, de är alltså inte lika beroende av sin lärare. Men i de moderna språken är de utelämnade åt språkläraren som i min undersökning alltid är en kvinna som kanske lever i föreställningen att "flickor är bättre än pojkar på språk". Det kan vara en förklaring till att just pojkar får avsevärt lägre betyg i moderna språk och att de också står för de flesta avhopp helt oberoende av språkval och skolform. Flickorna verkar ha lättare för att samarbeta och skapa en personlig relation med läraren och har kanske därför lättare att ta till sig lärarens undervisning.

Behovet av kompetensutveckling är stort, det säger såväl Skolinspektionen och Skolverket som lärarna i min undersökning. Flera av de intervjuade lärarna uppger att de vill gå på ämneskonferenser och fortbildning, denna inställning är också vanlig i andra undersökningar, men av någon anledning kommer lärarna inte iväg. Tidsbrist uppges som ett skäl för detta, inte brist på resurser. Tre av de intervjuade lärarna trodde att deras rektorer skulle godkänna att de gick på fortbildning, men att de själva inte hade tagit sig tid att hitta någon kurs eller utbildning. Det är intressant att alla vill ha en förändring när man frågar, men de verkar inte göra något på egen hand.

Referenser

- Albinsson, F & Wahlström Wallin, L. (2007). *Rättvisa och likvärdiga betyg ¿ Una posibilidad?, På vilket sätt går det att ha en likvärdig bedömning i ämnet spanska med dagens formulering av uppnåendemålen?* Examensarbete, Göteborgs universitet. s. 24-25.
- Andersson, S & Johnsson E (2006). *En studie om avhopp i moderna språk, finns det skillnader i avhopp av moderna språk beroende på vilket språk som läses och av vilka elever som läser det?*, Göteborgs universitet.
- Askevik, F. (2009). *Dokumentation av elevernas muntliga färdighet i moderna språk*, Examensarbete, Malmö högskola.
- Björnsson, Mats (2005), *Kön och skolframgång, tolkningar och perspektiv*, Myndigheten för skolutveckling.
- Dentler, S, Molander Beyer, M, Thorson, S. (2003). *Språklig enfald och mångfald...? En studie av gymnasieelevers och språklärares val av moderna språk*. Göteborgs universitet: UFL-rapport.
- Einarsson, C (2003), *Lärares och elevers interaktion i klassrummet, betydelsen av kön, ålder, ämne och klasstorlek samt lärares uppfattningar om interaktionen*, Linköping Studies in Education and Psychology No. 92, Linköpings universitet, Department of Behavioral Sciences.
- Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H, Wängnerud, L, (2007) *Metodpraktikan, konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Nordstedts juridik.
- Gustafsson, J-E, Myrberg, E (2002), *Ekonomiska resursers betydelse för pedagogiska resultat – en kunskapsöversikt*, Skolverket.
- Gärdenfors, P. (2010). *Lusten att förstå. Om lärande på människans villkor*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Johansson, L & Wiklundh, S (2007). *Avhoppet i språkvalet årskurs 7-9*, Examensarbete, Lunds tekniska universitet.
- Nemtanu, A och Sobek, I, (2010). *Pojkar och moderna språk, En undersökning om pojkars uppfattningar av moderna språk, de som studerar och de som har hoppat av språkstudierna*. Examensarbete lärarprogrammet, Högskolan i Halmstad, Sektionen för lärarutbildning.
- Miletic, S, Wallén, T, (2007). *Hur uppfylls kursplanen i prov och i bedömning i moderns språk? En undersökning baserad på den funktionella språksynen*, Göteborgs universitet.
- Olvenmyr, C, (2010). *Elevers attityder till moderna språk*. Examensarbete, Högskolan Kristianstad.

Pavy, S (2006). *Boys and languages – the myth busted*. Journal of the AFMLTA. Vol 41, No. 1, July 2006.

Skolinspektionen,(2010), Kvalitetsgranskning, Rapport 2009:2, *Lärares behörighet och användning efter utbildning*. Stockholm.

Skolinspektionen, (2010) Kvalitetsgranskning, Rapport 2010:6, *Moderna språk*, Dnr 40-2009:1853. Stockholm.

Skolverket, (2011), *Redovisning av regeringsuppdrag angående utveckling av språkvalen moderna språk och svenska/engelska*, Dnr U2010/4019/s.

Skolverket, (2007), *Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning*, Enheten för moderna språk, Strasbourg.

Skolverket, (2011), *En beskrivning av slutbetygen i grundskolan våren 2011*, PM, Dnr 71-2011:14.

Skolverket, (2011), *Kommentarmaterial till kursplanen i moderna språk*, Stockholm.

Skolverket, (2011), *Skolverkets lägesbedömning, Del 1 – Beskrivande data, Förskoleverksamhet, skolbarnomsorg, skola och vuxenutbildning*, Rapport 363.

Stoltz, J, (2009). *Kodväxling i klassrummet. Om förstaspråkets roll i språkundervisningen*, I Tornberg, Malmqvist, Valfridsson (red.) *Språkdidaktiska perspektiv, om undervisning och lärande i främmande språk*, Liber AB.

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Tholin J, Lindqvist, AK (2009), *Språkval svenska/engelska på grundskolan – en genomlysning*, Rapport nr 3:2009, Skolverket.

Tornberg, U (2009). *Språkdidaktik*, Gleerups.

Vetenskapsrådet, (2002), *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Länkar:

Skolverket, (2009), *Varför är flickor bättre än pojkar i skolan?* Mattias Sjöholm:
http://www.skolverket.se/forskola_och_skola/Grundskoleutbildning/2.4382/varfor-ar-flickor-battre-an-pojkar-i-skolan-1.70118 2012-01-08
http://www.svd.se/nyheter/idagsidan/barn-och-unga/fler-pojkar-far-sankt-betyg_304798.svd 2012-01-08

Tabellförteckning

- Tabell 1. Antal elever som läser moderna språk i åk 9 läsåret 2010/2011
- Tabell 2. Vilka moderna språk läser eleverna i åk 9 läsåret 2010/2011
- Tabell 3. Antal avbrott i moderna språk i åk 9 läsåren 00/01 och 09/10
- Tabell 4. Antal elever som läste moderna språk eller inte under läsåren 03/04-09/10
- Tabell 5. Fördelning av betyg i moderna språk läsåret 08/09
- Tabell 5.2 Fördelning av betyg tyska läsåret 08/09
- Tabell 5.3 Fördelning av betyg i franska läsåret 08/09
- Tabell 5.4 Fördelning av betyg i spanska läsåret 08/09
- Tabell 5.5 Fördelning av betyg i engelska läsåret 08/09
- Tabell 6. Fördelning av betyg i moderna språk på friskolor läsåret 08/09
- Tabell 7. Andel elever som uppnått målen i olika ämnen läsåret 2010/11
- Tabell 8. Andel som inte uppnått målen i moderna språk läsåren 08/09-20/11
- Tabell 9. Orsaker till avhopp från moderna språk i gymnasiet

Avhopp i moderna språk i grundskolan

Enkätfrågor

1. Kön: Kvinna Man

2. Ålder: -29 30-34 35-39 40-44 45-49 50-54 55-59 60-

3. När och var tog du din examen?

4. Hur många år har du jobbat som lärare?

5. Vilka ämnen undervisar du i, hur många procent?

6. Hur många klasser har du?

7. Hur stora är elevgrupperna?

8. Vilka ämnen är du behörig i?

9. När var du senast på en ämneskonferens i moderna språk?

10. Har du haft möjlighet att gå på någon form av fortbildning inom dina ämnen?

Avhopp i moderna språk i grundskolan

Intervjufrågor

- 1. Vilken är din personliga relation till målspråket?**
- 2. Hur många skolor har du jobbat på?**
- 3. Jobbar du på flera skolor just nu?**
- 4. Har du haft några avhopp bland dina elever?**
- 5. Hur upplever du dina elevers avhopp? Vad tror du de beror på?**
- 6. Vad skulle du vilja göra föra att fler elever skall fortsätta läsa språk?**
- 7. Hur ser du på din egen undervisning?**
- 8. Vad skulle kunna förbättra din situation som lärare?**